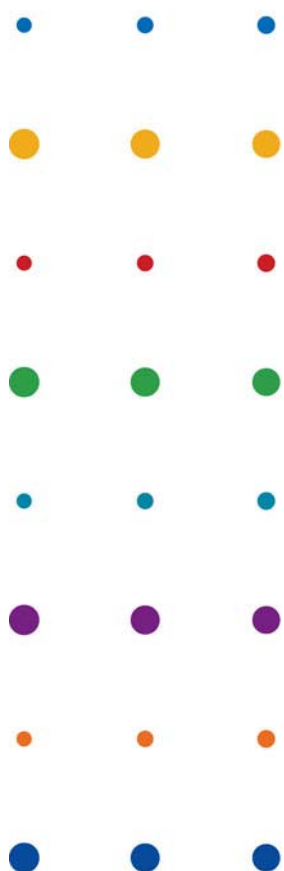

PlanMER Structuurvisie Noord-Holland Fase 1

Provincie Noord Holland

februari 2009
Definitief

PlanMER Structuurvisie Noord-Holland Fase 1

dossier : C2792.01-001
registratienummer : WN-NH20090018
versie : Definitief

Provincie Noord Holland

februari 2009
Definitief

INHOUD	BLAD
1 INLEIDING	2
2 AANPAK PLANMER	3
2.1 PlanMER in twee fases, in wisselwerking met het ontwerp	3
2.2 Doel en aanpak Fase 1	4
3 THEMATISCHE TOETSING	5
3.1 Toetsingskader	5
3.2 Toetsing	7
3.3 Bodem	8
3.4 Water	10
3.5 Natuur	12
3.6 Landschap en cultuurhistorie	17
3.7 Bereikbaarheid	19
3.8 Economie en werken	21
3.9 Landbouw	24
3.10 Klimaat en energie	27
3.11 Leefomgeving	32
3.12 Wonen	34
3.13 Recreatie en toerisme	34
3.14 Zorg, welzijn en voorzieningen	36
4 TOETSING AAN BELANGEN	38
4.1 Methode	38
4.2 Overkoepelend belang: Ruimtelijke kwaliteit	39
4.3 Overkoepelend belang: Ruimteclaims/ Duurzaam ruimtegebruik	40
4.4 Overkoepelend belang: Klimaatbestendige provincie	42
4.5 Evenwicht tussen people-planet-profit	45
5 COLOFON	49

BIJLAGE 1 Samenstelling/aanwezigen bij de werksessies

1 INLEIDING

De provincie Noord Holland is bezig met het opstellen van een structuurvisie voor Noord-Holland in 2040, conform de Wet ruimtelijke ordening. Deze structuurvisie zal de bestaande streekplannen gaan vervangen. Ten behoeve van de structuurvisie zijn allereerst vier perspectieven opgesteld. Deze perspectieven geven uiteenlopende beelden voor de ruimtelijke toekomst van Noord-Holland weer. Uit de perspectieven wordt één ontwerp structuurvisie samengesteld.

Parallel aan en in wisselwerking met het opstellen van de structuurvisie wordt het planMER opgesteld. Dit gebeurt in twee fases. In Fase 1 worden de effecten van de vier perspectieven onderling vergeleken en worden aanknopingspunten geformuleerd voor een ontwerp structuurvisie met zo min mogelijk negatieve effecten. In Fase 2 wordt het ontwerp structuurvisie beoordeeld op effecten en wordt het planMER geschreven.

Deze rapportage geeft de resultaten weer van Fase 1.

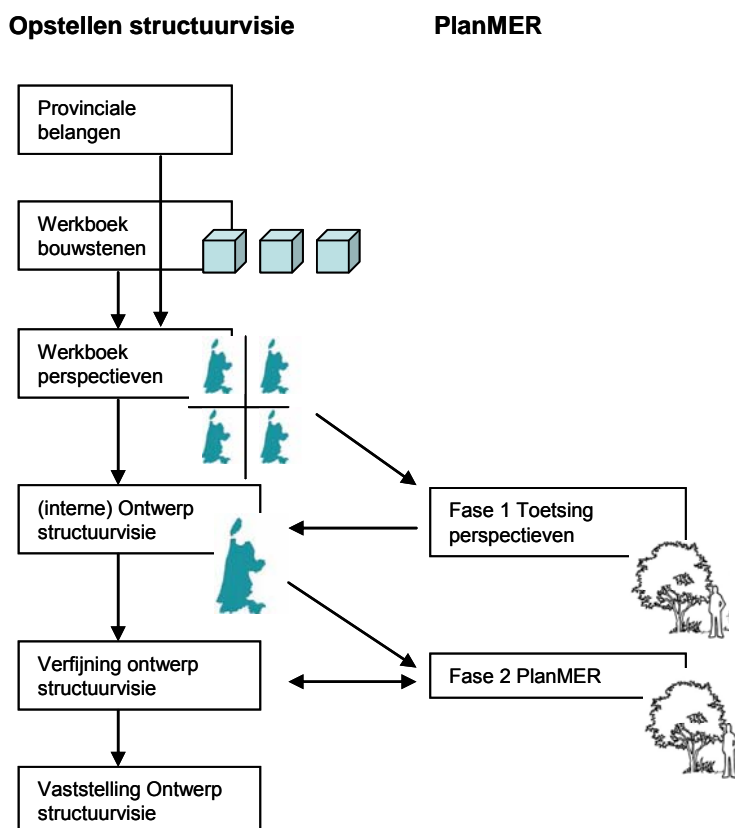
2 AANPAK PLANMER

2.1 PlanMER in twee fases, in wisselwerking met het ontwerp

Voor de totstandkoming van de structuurvisie zijn al verschillende stappen gezet (zie figuur). Er is onder andere het document Provinciale belangen opgesteld en een Werkboek bouwstenen met daarin de basisgegevens van de provincie en prognoses en ruimtelijke analyses. Ook de wensen en verlangens van gemeenten, bewoners, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven zijn nadrukkelijk in dit werkboek opgenomen.

Het werkboek en de provinciale belangen vormen de basis voor 4 verschillende perspectieven voor de ontwikkeling van Noord-Holland. Op basis van deze perspectieven zal een ontwerp structuurvisie worden gemaakt (één beeld).

Parallel aan het opstellen van de structuurvisie wordt het planMER opgesteld. Allereerst worden de vier perspectieven globaal op hun effecten getoetst (Fase 1). Deze toetsing dient om zicht te krijgen op welke elementen uit de perspectieven verantwoordelijk zijn voor verschillen in effecten. Na Fase 1 wordt uit de vier perspectieven één ontwerp structuurvisie samengesteld. De analyse van effectbepalende elementen kan gebruikt worden bij het maken van keuzes ten behoeve van de ontwerp structuurvisie. Wanneer de eerste versie van de ontwerp structuurvisie gereed is wordt dit ontwerp volledig op effecten getoetst. Aan de hand van de resultaten van deze toetsing wordt de ontwerp structuurvisie verder verfijnd. Resultaat van Fase 2 is een planMER waarin de effecten van de (verfijnde) ontwerp structuurvisie in beeld zijn gebracht en aanbevelingen voor nadere uitwerkingen in beeld zijn gebracht.

2.2 Doel en aanpak Fase 1

Doel toetsing Fase 1: onderscheidende elementen

De ontwerp structuurvisie zal bestaan uit verschillende elementen van de vier perspectieven. De toetsing van de vier perspectieven op hun effecten dient om zicht te krijgen op welke elementen uit de perspectieven verantwoordelijk zijn voor verschillen in effecten. De analyse van effectbepalende elementen kan gebruikt worden bij het maken van keuzes uit elementen van de vier perspectieven ten behoeve van de ontwerp structuurvisie.

Thematische toetsing

Vóór het opstellen van de vier perspectieven zijn beleidsuitgangspunten, ruimtelijke opgaven en mogelijke kansen en oplossingsrichtingen benoemd bij verschillende beleidsthema's. Deze waren uitgangspunt bij het maken van de perspectieven. In Fase 1 zijn de perspectieven allereerst getoetst aan de hand van een toetsingskader dat aansluit bij deze beleidsthema's.

Toetsing aan belangen

De Wet ruimtelijke ordening verplicht overheden om bij het opstellen van structuurvisies aan te geven wat hun belangen zijn en welke instrumenten zij inzetten om deze te realiseren. Als start voor het opstellen van de structuurvisie voor Noord-Holland heeft GS het document Provinciale Belangen vastgesteld, waarin deze belangen zijn geformuleerd.

Na de thematische toetsing zijn de perspectieven beoordeeld op de mate waarin zij aan de overkoepelende belangen tegemoet komen. Dit is gebeurd op basis van de resultaten van de thematische toetsing.

3 THEMATISCHE TOETSING

3.1 Toetsingskader

Vóór het opstellen van de vier perspectieven zijn beleidsuitgangspunten, ruimtelijke opgaven en mogelijke kansen en oplossingsrichtingen benoemd bij onderstaande beleidsthema's. Deze waren uitgangspunt bij het maken van de perspectieven. In Fase 1 zijn de perspectieven allereerst getoetst aan de hand van een toetsingskader dat aansluit bij deze beleidsthema's.

<i>Provinciale beleidsthema's</i>		
Bodem	Bereikbaarheid	Leefomgeving
Water	Economie en werken	Wonen
Natuur	Schiphol	Recreatie en toerisme
Landschap en cultuurhistorie	Landbouw	Zorg, welzijn en voorzieningen
	Klimaat en energie	

De samenvatting van de uitgangspunten zoals die zijn opgenomen in bijlage 3 van het Werkboek Perspectieven ("Tabel vertrekpunten van provinciale beleidsthema's") is als kapstok gebruikt voor het opstellen van het toetsingskader. Deze tabel geeft voor de bovenstaande 13 thema's beleidsuitgangspunten en hoofdoggaven en kansen.

Uit de beleidsuitgangspunten en de hoofdoggaven en kansen zijn die zaken gekozen die het meest bepalend zijn voor de te maken keuzes. Hiervoor zijn vervolgens toetsingscriteria geformuleerd. Bijvoorbeeld:

Thema	Hoofdoggave/kans	Toetsingscriterium
Economie en werken	Herstructurering en innovatief ruimtegebruik op bestaande terreinen boven uitbreiding	Verhouding herstructurering/nieuwe terreinen

Aandachtpunten:

- Belangrijk was dat praktisch bruikbare toetsingscriteria werden geformuleerd. De criteria moeten dus aansluiten bij de inhoud en het abstractieniveau van de perspectieven. Enige terugkoppeling tussen (gewenst) criterium en perspectieven was dus van belang.

- Bovendien is een eerste inschatting gemaakt van de mate waarin de perspectieven op een criterium onderscheidend zijn. Aangezien het doel van de toetsing is om verschillen tussen de perspectieven in beeld te brengen, zijn criteria waarop de perspectieven zich waarschijnlijk niet van elkaar onderscheiden niet meegenomen.

Dit heeft geresulteerd in het onderstaande toetsingskader.

Thema	Criterium
Bodem	Mate waarin rekening gehouden wordt met de ondergrond bij ruimtelijke ingrepen
	Effect op bodembeschermingsgebieden
Water	Kwantiteit: mate waarin in waterberging wordt voorzien
	Kwaliteit: mate waarin gebiedseigen oplossingen worden gebruikt
	Veiligheid
	Effect op grondwaterbeschermingsgebieden
Natuur	Kansen voor kernopgaven Natura 2000
	Risico's voor kernopgaven Natura 2000
	Druk op kernopgaven Natura 2000 door cumulatie
	Migratiemogelijkheden tussen natuurgebieden
	Kwaliteit natuur: robuustheid
	Kwaliteit natuur: soortenrijkdom/diversiteit
	Effect op weidevogelgebieden
Landschap en cultuurhistorie	Mate waarin grote gave landschapseenheden behouden blijven
	Effecten op cultuurhistorische waarden
	Mate van ontwikkeling van nieuwe landschappen met 'kwaliteit'
Bereikbaarheid	Mate van versterking van het netwerk en zijn robuustheid
	Mate waarin in regionaal en internationaal OV wordt voorzien
	Mate van gebruik van de capaciteit van het OV-netwerk + mate van koppeling netwerken
Economie en werken	Mate van voldoende kwalitatief aanbod van de werklocaties, passend bij de vraag.
	Aantal te herstructureren werkgebieden ten opzichte van nieuwe gebieden
	Mate waarin bedrijventerreinen duurzame energie opwekken of gebruiken
	Mate van benutten van de economische potenties water
	Mate van ontwikkeling van kenniseconomie
Landbouw	Aanwijzing landbouwproductiegronden
	Kans op ontwikkeling agroclusters
	Mate van economische vitaliteit van het cluster
	Mate van duurzaamheid landbouw
	Kans op ontwikkeling van nieuwe sectoren
Klimaat en energie	Robuustheid ten aanzien van watertekort en overlast
	Overlast door hitte in stedelijk gebied
	Integrale aanpak kustversterking
	Realisatie ambitie duurzame energie
	Beperking energievraag en CO ₂ -uitstoot, bijdrage aan energie-efficiency
	Mate van ontwikkeling verschillende vormen aan innovatieve duurzame energieopwekking
Leefomgeving	Effecten op luchtkwaliteit
	Effecten op geluidsoverlast
	Effecten op de veiligheid
Wonen	Mate van voldoen aan kwalitatieve vraag
Recreatie en toerisme	Mate van bereikbaarheid van recreatie
	Recreatief aanbod
	Mate van intensief/extensief ruimtegebruik
	Kansen voor economische ontwikkelingen uit toerisme
Zorg, welzijn en voorzieningen	Voorzieningenniveau

3.2 Toetsing

In een MER worden de effecten van een voornemen doorgaans beoordeeld ten opzichte van een referentiesituatie. De referentiesituatie is die situatie die zou ontstaan in planjaar wanneer het voornemen niet wordt uitgevoerd. In dit geval zou dat Noord-Holland in 2040 zijn wanneer het huidige beleid ongewijzigd wordt voortgezet. Het hoge abstractieniveau van de structuurvisie, de lange tijdhorizon en de onzekerheden in de ontwikkelingen tot 2040 maken het echter moeilijk om een referentiesituatie voor 2040 vast te stellen.

Daarnaast is het doel van de toetsing in deze fase de onderlinge verschillen in effecten van de perspectieven helder te krijgen en niet de effecten op een absolute wijze in beeld te brengen. Een vergelijking ten opzichte van een referentie is daarom ook niet noodzakelijk. De effecten van de perspectieven zijn daarom ten opzichte van elkaar beoordeeld door middel van een ranking. Score 1 wil zeggen dat een perspectief gunstigst is met betrekking tot het betreffende criterium, score 4 het minst gunstig.

Bij de onderlinge vergelijking en ranking is expliciet gemaakt welke elementen uit de perspectieven verantwoordelijk zijn voor de optredende effecten. Dit levert een beeld op van onderdelen die uit milieuoptiek relatief goed of juist relatief slecht scoren. Deze informatie is bruikbaar bij de ontwikkeling van de structuurvisie.

De beoordeling heeft plaatsgevonden op basis van expert judgement.

(Het opstellen van het thematische toetsingskader en de toetsing zelf is gebeurd tijdens twee werksessies waarbij zowel MER-specialisten, als inhoudelijk specialisten, als ontwerpers van de perspectieven aanwezig waren. Zie bijlage 1.)

In het onderstaande worden de resultaten van de toetsing per thema weergegeven. Per criterium wordt ingegaan op:

- De wijze van beoordelen
- De onderbouwing voor de ranking
- Aanknopingspunten voor de structuurvisie

De beoordeling (ranking) van de perspectieven is weergegeven in tabellen per thema.

Sleutelonzekerheden

Basis voor het maken van de perspectieven was een assenstelsel met daarop de twee sleutelonzekerheden in de ruimtelijke ontwikkeling van de provincie. De ene as van het stelsel heeft betrekking op globalisering versus regionalisering, de andere as betreft de mate van sturing door de provincie. De plaats van een perspectief binnen het assenstelsel bepaalt het vertrekpunt en de 'setting' van de verschillende perspectieven. Uiteindelijk heeft dit zijn weerslag gekregen in zowel het ruimtelijke beeld van de perspectieven (de kaart van hoe de provincie er in 2040 uit komt te zien) als het verhaal dat daarbij hoort.

Bij de beoordeling op de verschillende criteria is gebruik gemaakt van concrete ruimtelijke ontwikkelingen die in de perspectieven zijn aangegeven (de kaarten) en van de bijbehorende verhalen. Daarnaast is ook gebruik gemaakt van de plaats van het perspectief binnen het assenstelsel, dus van de mate waarin regionalisering dan wel globalisering optreedt en de mate waarin de provincie sturing geeft aan de ontwikkeling van de provincie.

Kanttekening

Bij de beoordeling van de perspectieven zijn alle in de perspectieven opgenomen elementen (voor zover relevant) bij de beoordeling betrokken. Daarbij dient wel opgemerkt te worden dat op sommige ontwikkelingen de provincie weinig invloed heeft. Voorbeelden daarvan zijn de ontwikkeling van Schiphol of het peil van het IJsselmeer.

3.3 Bodem

3.3.1 Beoordeling per criterium

Het thema Bodem wordt beoordeeld op de volgende criteria:

- Mate waarin rekening gehouden wordt met de ondergrond bij ruimtelijke ingrepen
- Effect op bodembeschermingsgebieden

Mate waarin rekening gehouden wordt met de ondergrond bij ruimtelijke ingrepen

De provincie zet in haar beleid in op boven- en ondergronds bouwen daar waar de ondergrond het meest geschikt is.

In het werkboek Bouwstenen (basisgegevens) is een kaart opgenomen die de geschiktheid aangeeft voor bouwen op slappe grond, op basis van de dikte van de veenlaag (veen = zettingsgevoelig) en de diepte van de bodemlaag waarop gefundeerd kan worden. De metropoolregio (met uitzondering van de Haarlemmermeer) is daarin aangegeven als zettinggevoelig, evenals de regio rond Den Helder en het oosten van West-Friesland (Wervershoof-Hoorn-Enkhuizen). Op grond van de diepte van de funderingslaag (hoe dieper, hoe minder geschikt) zijn het gebied rondom het Noordzeekanaal en juist het midden van de provincie het minst geschikt om op te bouwen. Gunstige locaties zijn er dus nauwelijks (afgezien van het niet bebouwbare duingebied). De perspectieven zullen hierdoor niet onderscheidend zijn.

Ook is er een kaart met de geschiktheid van de ondergrond voor ondergronds bouwen. Aan de hand van deze kaart is niet een duidelijk onderscheid te maken tussen de perspectieven. Grofweg zijn het gebied ten zuiden van Amsterdam en het gebied ten noorden van de lijn Schoorl-Enkhuizen het minst geschikt. In Sterk Merk en Duurzaam DNA vindt stedelijke ontwikkeling plaats rondom Amsterdam (en dus zal ondergronds bouwen daar het meest plaats vinden), maar ook in het midden van de provincie waar de ondergrond beter geschikt is. In Totaal Lokaal is de bebouwing sterk verspreid over gunstige en minder gunstige gebieden. In deze drie perspectieven vindt stedelijke ontwikkeling dus plaats in zowel gunstige als minder gunstige gebieden en zijn daarom onderling niet onderscheidend. Werelds is op grond van deze kaart wellicht het minst gunstig: de zuidkant van de metropool wordt ontwikkeld ('sterke stedelijke ontwikkeling') in een ongunstig gebied, maar eigenlijk is deze methode te grof om echt een uitspraak te doen over dit criterium.

Voor de beoordeling van dit criterium kan nog het beste worden afgegaan op wat bij de perspectieven wordt gezegd over rekening houden met de ondergrond als uitgangspunt of randvoorwaarde. De globale ideologie van de perspectieven is hierin verschillend. De ontstaansgeschiedenis van de provincie en daarmee ook de ondergrond is in Duurzaam DNA een uitgangspunt voor toekomstige (ruimtelijke) ontwikkelingen. Aansluiten op ontstaansgeschiedenis en landschapstypen impliceert meer aansluiten bij de bodem (1).

Ook in Sterk Merk wordt aangesloten bij de historie van Noord-Holland. Bovendien stelt de provincie randvoorwaarden aan marktinitiatieven voor woningbouw, zoals het rekening houden met de draagkracht van de ondergrond. Daarom scoort Sterk Merk 2.

Perspectief Werelds situeert veel ruimtelijke ontwikkelingen op basis van economisch meest aantrekkelijke locatie en minder op basis van ondergrond. Top-woonmilieus worden daardoor bijvoorbeeld gesitueerd langs de Markermeerdijk, dat echter een ongunstige plek is vanwege de natte en slappe ondergrond (4). In Totaal Lokaal worden initiatieven overgelaten aan markt en lokale overheden. In hoeverre dat mogelijkheden biedt om rekening te houden met de ondergrond is de vraag. Lokale overheden hebben wellicht binnen hun grondgebied minder te kiezen wat locaties betreft. Bij initiatieven door marktpartijen speelt de ondergrond een zekere rol in de zin dat bouwen op minder geschikte locaties duurder is (3).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

De geschiktheid van de ondergrond voor ruimtelijke ontwikkelingen is afhankelijk van de functie die een locatie krijgt. Bij het ruimtelijk ontwerp en bij de toedeling van functies dient zoveel mogelijk aansluiting te worden gezocht bij de aard van de ondergrond. Indien de toedeling van functies meer aan anderen wordt overgelaten, kan de provincie daarvoor randvoorwaarden stellen.

Effect op bodembeschermingsgebieden

De provincie heeft 17 te beschermen aardkundige monumenten aangewezen en stelt in haar beleid dat ernstige aantasting van de 63 bodembeschermingsgebieden (aardkundige monumenten en aardkundig waardevolle gebieden) moet worden voorkomen. Doel van het beleid voor de bodembeschermingsgebieden is de duurzame instandhouding van gebieden die extra bescherming behoeven vanwege hun waardevolle bodem en/of (te ontwikkelen) waardevolle elementen die primair bepaald zijn door de bodem.

De kaartbeelden bij de perspectieven zijn nog globaal. Daarnaast zijn de bodembeschermingsgebieden (inclusief aardkundig monumenten) zeer verschillend van aard en opbouw en daarmee niet eenduidig. Het effect op deze gebieden is daarom in deze fase moeilijk te beoordelen.

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

De ligging van de bodembeschermingsgebieden dient aandachtspunt te zijn bij het opstellen van de structuurvisie.

3.3.2 Conclusie Bodem

De beoordeling van de perspectieven op het thema Bodem is in onderstaande tabel weergegeven.

Thema Bodem	Ranking perspectieven			
	Werelds	Sterk Merk	Duurzaam DNA	Totaal Lokaal
Mate waarin rekening gehouden wordt met de ondergrond bij ruimtelijke ingrepen	4	2	1	3

Duurzaam DNA scoort het best omdat de ontstaansgeschiedenis van de provincie en daarmee ook de ondergrond een uitgangspunt voor toekomstige (ruimtelijke) ontwikkelingen. Werelds scoort het minst goed, omdat ruimtelijke ontwikkelingen meer gestuurd worden door economie en veel minder op basis van ondergrond.

3.4 Water

3.4.1 Beoordeling per criterium

Het thema Water wordt beoordeeld op de volgende criteria:

- Kwantiteit: mate waarin in waterberging wordt voorzien
- Kwaliteit: mate waarin gebiedseigen oplossingen worden gebruikt
- Veiligheid
- Effect op grondwaterbeschermingsgebieden

Kwantiteit: mate waarin in waterberging wordt voorzien

Om wateroverlast, (zoet) watertekort en verzilting te voorkomen/beperken, is voldoende ruimte voor waterberging noodzakelijk. Dit criterium beoordeelt in hoeverre in waterberging wordt voorzien.

Het is provinciaal beleid dat fijnmazige oplossingen voor opvang van het neerslagoverschot wordt ingezet. Fijnmazige waterberging is daarom onderdeel van alle perspectieven en is dus een niet onderscheidend element.

Grootschaliger waterberging is niet heel concreet in de perspectieven aangegeven. Daarom is de kans op voldoende waterberging mede beoordeeld aan de hand van de mate waarin de provincie hier sturing aan geeft.

Duurzaam DNA biedt de beste mogelijkheden voor waterberging. Het waterbeheer sluit goed aan bij regionale verschillen en landschapstypen. Bovendien heeft de provincie een sturende rol. Deze sturing is belangrijk voor de realisatie van waterberging omdat de markt hier weinig financieel belang bij heeft en waterberging minder kans van slagen heeft als het overgelaten wordt aan de markt (1).

Omdat de provincie ook in Werelds de regie pakt, staat deze tweede in de ranking (2).

Sterk Merk wordt in een aantal grootschalige waterprojecten voorzien. Waterberging wordt daarin gecombineerd met natuur of stedelijke ontwikkeling (3). In Totaal Lokaal wordt ontwikkeling aan lokaal initiatief overgelaten. Gemeenten en/of lokale partijen worden als te klein beschouwd om realisatie van grootschalige waterberging tot stand te brengen (4).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Voor de realisatie van voldoende waterberging biedt, naast de fijnmazige waterberging, grootschalige waterberging met provinciale sturing de beste kansen.

Kwaliteit: mate waarin gebiedseigen oplossingen worden gebruikt

Het provinciaal beleid is om zoveel mogelijk de waterkwaliteit aan te laten sluiten bij de gebiedseigen waterkwaliteit. Daarom worden de perspectieven beoordeeld op de mate waarin in gebiedseigen oplossingen wordt voorzien. Omdat de perspectieven ten aanzien van de beoordeling op waterkwaliteit weinig concrete ontwikkelingen bevatten, heeft de mate van provinciale sturing ook hierin een rol gespeeld.

Provinciale sturing biedt de beste kansen voor het realiseren van gebiedseigen oplossingen op watersysteemniveau. Hoewel de markt wellicht innovatievere oplossingen aandraagt, bestaat het risico dat wanneer waterkwaliteit aan de markt wordt overlaten, de markt alleen die situaties aanpakt waar financieel voordeel is te behalen. Overheidssturing biedt de beste garantie dat gebiedseigen oplossingen in de gehele provincie worden gerealiseerd en niet slechts op sommige locaties.

Omdat in Duurzaam DNA veel provinciale sturing is en bovendien veel aandacht is voor regionale kwaliteiten scoort dit perspectief het beste. Ook in Werelds is deze belangrijke provinciale sturing er.

In Sterk Merk is weliswaar aandacht voor waterkwaliteit, maar wordt deze aan de markt overgelaten. Totaal Lokaal scoort het minst goed omdat ontwikkelingen aan lokaal initiatief worden overgelaten. Lokale partijen zullen minder in staat zijn waterkwaliteit op watersysteemniveau op te pakken. N.B. Kanttekening daarbij is dat wellicht de beste oplossingen uit het gebied zelf komen.

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Voor een goede waterkwaliteit biedt het benutten van gebiedseigen waterkwaliteiten met provinciale sturing de beste kansen.

Veiligheid

De provincie dient ook in 2040 voldoende beschermd te zijn tegen overstromingen. Daarom wordt beoordeeld in hoeverre de perspectieven veiligheid borgen.

In principe is veiligheid een randvoorwaarde binnen alle perspectieven. Alle perspectieven bieden dus voldoende bescherming. In Werelds worden de kapitaalintensieve gebieden daarnaast extra beschermd door compartimentering van de regionale keringen. Werelds scoort daarom het best (1).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Extra bescherming bieden, bijvoorbeeld door compartimentering van de regionale keringen.

Effect op grondwaterbeschermingsgebieden

Het provinciaal beleid is er op gericht de bestaande grondwatervoorraad te behouden en waar mogelijk oorspronkelijke geohydrologische situaties te herstellen. Dit laatste om de voortschrijdende verdroging van natuurgebieden tegen te gaan. Doel is het bereiken van een evenwicht, waarbij natuurwaarden worden behouden en tegelijkertijd voldoende zoet en schoon grondwater beschikbaar blijft voor gebruiksdoeleinden. Hiertoe zijn in het Milieubeleidsplan grondwaterbeschermingsgebieden aangewezen. Aan een aanwijzing kunnen zowel verscherpte milieukwaliteitseisen als instructie- en gedragsregels in een gebied verbonden zijn. De perspectieven zijn beoordeeld op mogelijke effecten op deze gebieden.

Het beschermingsniveau van de grondwaterbeschermingsgebieden staat los van de perspectieven: als de eisen en regels worden gehandhaafd zullen de effecten op deze gebieden dus tussen de perspectieven niet verschillen. Een goede verdrogingsbestrijding kan echter een extra positief effect hebben op deze gebieden.

Goede verdrogingsbestrijding vraagt (provinciale) overheidssturing en een regionale aanpak. De urgentie wordt (meer) gevoeld door de (regionale) overheden dan door markt of lokale partijen. De provincie is daarom belangrijk als initiërende en randvoorwaarden scheppende partij. Werelds en Duurzaam DNA scoren daarom op dit criterium beter dan de andere twee perspectieven.

Daarnaast heeft een gebiedseigen benadering van het probleem meer kans van slagen dan een lokale aanpak. Daarom scoort Duurzaam DNA beter (1) dan Werelds (2) en Sterk Merk beter (3) dan Totaal Lokaal (4).

N.B. Kanttekening is dat sommige gemeenten kiezen ervoor om zich te onderscheiden op de thema's natuur en water. Een goede verdrogingsbestrijding is in Totaal Lokaal dus niet geheel uitgesloten.

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Provinciale sturing en regionaal schaalniveau voor bestrijding van verdroging

3.4.2 Conclusie Water

De beoordeling van de perspectieven op het thema Water is in onderstaande tabel weergegeven.

Thema Water	Ranking perspectieven			
	Werelds	Sterk Merk	Duurzaam DNA	Totaal Lokaal
Kwantiteit: mate waarin in waterberging wordt voorzien	2	3	1	4
Kwaliteit: mate waarin gebiedseigen oplossingen worden gebruikt	2	3	1	4
Veiligheid	1	2	2	2
Effect op grondwaterbeschermingsgebieden	2	3	1	4

Op het thema Water scoren Werelds en Duurzaam DNA het beste. Door provinciale sturing bieden deze perspectieven de beste kansen voor voldoende waterberging. Door gebiedseigen oplossingen te zoeken zal de beste waterkwaliteit bereikt worden. De perspectieven zijn voldoende veilig, maar in Werelds worden extra maatregelen getroffen.

3.5 Natuur

3.5.1 Toelichting op het toetsingskader

In Noord-Holland zijn 18 gebieden gelegen die deel uit maken van het zogenaamde Natura 2000-netwerk. Deze gebieden zijn beschermd op basis van de Europese Vogel- en habitatrichtlijn en zijn opgenomen in de Nederlandse Natuurbeschermingswet. In de ontwerpbesluiten en/of gebiedendocumenten zijn per gebied de instandhoudingsdoelstellingen opgenomen. Een belangrijk onderdeel van de instandhoudingsdoelstellingen zijn de kernopgaven. Deze kernopgaven geven het landelijke belang van de gebieden aan: hiermee wordt inzichtelijk welke soorten en/of habitattypen de grootste relatieve bijdrage leveren of gaan leveren. De effecten van de perspectieven voor deze Natura 2000-gebieden zijn beoordeeld aan de hand van de criteria:

- Kansen voor kernopgaven Natura 2000
- Risico's voor kernopgaven Natura 2000
- Druk op kernopgaven Natura 2000 door cumulatie

Uitgangspunt voor de structuurvisie is dat in 2040 de Ecologische Hoofdstructuur gerealiseerd zal zijn. De gehele EHS is planologisch beschermd door middel van het 'nee, tenzij'-regime uit de Nota Ruimte. Dit houdt in dat ingrepen die de wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS aantasten niet zijn toegestaan, tenzij er redenen zijn van groot openbaar belang en er geen alternatieven zijn. In alle perspectieven is de EHS dus gewaarborgd.

Er zijn echter wel verschillen in het instrumentarium dat wordt ingezet om de EHS te realiseren, het tempo waarmee het gebeurt en de kwaliteit en de robuustheid van de EHS. De perspectieven zijn daarom ook beoordeeld op robuustheid van de natuur, de soortenrijkdom en diversiteit van natuur en de migratiemogelijkheden tussen natuurgebieden, waarbij zowel EHS-natuur als niet-EHS-natuur een rol spelen.

Omdat naast de EHS ook bepaalde gebieden die van belang zijn voor weidevogels planologisch beschermd worden door de provincie wordt hier apart aandacht aan besteed.

3.5.2 Beoordeling per criterium

Kansen voor kernopgaven Natura 2000

Dit criterium geeft weer welk perspectief de meeste kansen biedt voor ontwikkeling van de kernopgaven van de verschillende Natura 2000-gebieden in Noord-Holland. De rangschikking heeft plaatsgevonden door per perspectief alle ruimtelijke keuzes die positief uitpakken voor de Natura 2000-gebieden bij elkaar op te tellen.

In de onderstaande tabel zijn het aantal keuzes met positieve gevolgen weergegeven. (N.B. Los van de mate waarin positieve gevolgen kunnen optreden).

Voor een nadere toelichting op welke keuzes dit zijn wordt verwezen naar de rapportage "Voortoets bij fase 1 planMER Structuurvisie".

	Werelds	Sterk Merk	Duurzaam DNA	Totaal Lokaal
Aantal	7	17	7	4

Sterk merk heeft dus de meeste ruimtelijke keuzes die kansen geven voor Natura 2000-gebieden en scoort het beste (1), Totaal Lokaal de minste (4).

Risico's voor kernopgaven Natura 2000

Dit criterium geeft aan welk perspectief het grootste risico vormt voor de realisatie van de kernopgaven van de Natura 2000-gebieden. In onderstaande tabel is aangegeven het aantal Natura 2000-gebieden waar ruimtelijke ingrepen uit de perspectieven mogelijk (oranje) of vrijwel zeker (rood) significante negatieve gevolgen hebben voor de kernopgaven. Tussen haakjes is aangegeven hoeveel ruimtelijke ingrepen hiervoor verantwoordelijk zijn.

	Werelds	Sterk Merk	Duurzaam DNA	Totaal Lokaal
Aantal oranje	21 (8)	11 (4)	23 (7)	9 (2)
Aantal rood	20 (8)	10 (4)	5 (2)	1 (1)
Totaal	61	31	33	11

De rangschikking komt tot stand door per perspectief alle ruimtelijke keuzes die mogelijk of vrijwel zeker significante negatieve gevolgen hebben bij elkaar op te tellen, waarbij ruimtelijke keuzes die rood scoren 2 keer zo zwaar meegewogen in vergelijking met keuzes die oranje scoren. Uit bovenstaande tabel blijkt dat Totaal Lokaal de minste risico's oplevert en dus het beste scoort (1), Werelds het slechtste (4). Sterk Merk en duurzaam DNA scoren ongeveer gelijk.

Aangezien in alle perspectieven vrijwel zeker (rood) significante negatieve effecten op de kernopgaven van Natura 2000-gebieden optreden, zou voor alle perspectieven een passende beoordeling noodzakelijk zijn. Ook komen in alle perspectieven ingrepen voor die mogelijk (oranje) significante negatieve effecten hebben en waarvoor een voortoets aan de orde is. (In de praktijk zal waarschijnlijk één analyse gedaan worden waarin passende beoordeling en voortoets). De omvang van de passende beoordeling/voortoets zou echter verschillen. Die omvang hangt af van het aantal te beschouwen gebieden en het aantal te beschouwen ingrepen. De analyse voor Totaal Lokaal zal het minst omvangrijk zijn.

DHV B.V.

In de huidige analyse is alleen gekeken naar effecten op de kernopgaven van de gebieden. Bij een voortoets/passende beoordeling zal gekeken moeten worden naar de effecten op alle instandhoudingsdoelstellingen.

N.B. De vrijwel zeker significante effecten in Totaal Lokaal hebben betrekking op het IJsselmeer, veroorzaakt door de verhoging van het peil van het IJsselmeer met 1.5 meter. Verhoging van het peil is echter een ingreep die niet door de provincie, maar door het rijk wordt gedaan.

Aanknopingspunten voor de structuurvisie met betrekking tot Natura 2000

Vanuit dit criterium geredeneerd kunnen in de structuurvisie die ingrepen die mogelijk of vrijwel zeker significante negatieve gevolgen hebben het beste achterwege worden gelaten (tenzij zij aan de volgende voorwaarden voldoen: geen alternatieven beschikbaar, dwingende redenen van groot openbaar belang en compensatie verzekerd). Daarnaast kunnen in sommige gevallen significante effecten bij nu als 'rood' gescoorde voornemens voorkomen worden door aan deze voornemens randvoorwaarden te stellen.

Druk op kernopgaven Natura 2000 door cumulatie

Bij de beoordeling van de risico's voor kernopgaven van Natura 2000-gebieden is niet alleen het aantal keer dat een ruimtelijke keuze vrijwel zeker (rood) significante negatieve gevolgen heeft, ook de spreiding over de verschillende Natura 2000-gebieden is van belang. Indien binnen een perspectief meerdere ruimtelijke keuzes een negatief (rood) effect hebben op één Natura 2000-gebied (cumulatie), heeft dit een grotere druk op de kernopgaven tot gevolg dan als de effecten verdeeld zijn over meerdere Natura 2000-gebieden. De rangschikking vindt plaats door per perspectief het aantal Natura 2000-gebieden te tellen, waarbij de ruimtelijke keuzes twee keer of meer vrijwel zeker (rood) significante negatieve gevolgen tot gevolg hebben.

	Werelds	Sterk Merk	Duurzaam DNA	Totaal Lokaal
Aantal rood > 1	5	1	0	0

Vanuit dit oogpunt scoort Werelds dus het minst goed. Hier komt het het vaakst voor dat meerdere ruimtelijke ontwikkelingen van een perspectief significante negatieve gevolgen hebben voor hetzelfde Natura 2000-gebied. In Duurzaam DNA en Totaal Lokaal komt dit niet voor. Toch is Duurzaam DNA hoger gerangschikt. Hiervoor is gekozen gezien de algemene druk op Natura 2000-gebieden die wordt gecreëerd: bij het perspectief Totaal lokaal vindt namelijk geen enkele bundeling plaats van activiteiten. Hierdoor neemt de druk een beetje toe op vrijwel alle Natura 2000-gebieden in de provincie. De afzonderlijke activiteiten hebben wellicht niet direct een significant effect op Natura 2000-gebieden, maar door gebrek aan bundeling vindt wel een cumulerend effect plaats dat op sommige gebieden mogelijk wel als significant kan uitpakken .

Voor een nadere toelichting op welke keuzes dit zijn wordt verwezen naar de rapportage "Voortoets bij fase 1 planMER Structuurvisie".

Migratiemogelijkheden tussen natuurgebieden

Voor voldoende migratiemogelijkheden tussen natuurgebieden is een provinciedekkende natuur met voldoende grote en kwalitatief goede onderlinge verbindingen van belang.

Duurzaam DNA heeft met haar provinciedekkende versterking van de verschillende landschappen – gekoppeld met natuurdoelen – en zware inzet op de EHS de beste mogelijkheden (1).

Ook in Werelds wordt ingezet op natuur hetzij met name binnen de Metropool, Wel wordt voorzien in sterke verbindingen tussen natuurgebieden binnen de Metropool en op sterke verbindingen in een paar specifieke gebieden in het noorden. Dit is echter niet provinciedekkend (2).

In Sterk Merk wordt voor natuur aangesloten op initiatieven van de markt en/of de regio. Het accent zal daardoor op (boven-)lokale natuurverbindingen liggen en minder op een samenhangend provinciaal netwerk (3).

In Totaal Lokaal is natuurontwikkeling door de lokale aanpak versnipperd. Onderlinge verbindingen tussen natuurgebieden heeft in dit perspectief daarom de minste kansen (4).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Voor een Noord-Holland met goede migratie tussen natuurgebieden dient in de structuurvisie te worden ingezet op provinciale sturing op een provinciaal dekkend netwerk van natuurgebieden en verbindingzones.

Kwaliteit natuur: robuustheid

De EHS biedt het beste netwerk voor de natuur. Inzet op de EHS is daarmee de beste mogelijkheid om robuuste natuur te creëren. Naast natuur als onderdeel van de EHS is ook de grootte van natuurgebieden van invloed op de robuustheid van natuur: hoe groter het gebied hoe robuuster de natuur. Verder is de mate van provinciale sturing van belang. De provincie kan de randvoorwaarden scheppen die nodig zijn voor een robuuste natuur.

In Duurzaam DNA wordt de realisatie van de EHS afgedwongen met juridisch instrumentarium en veel geld. Ook in Werelds en Sterk Merk is aandacht voor de EHS, hetzij in wat mindere mate. In Sterk Merk wordt de EHS herijkt naarmate hiermee kan worden aangesloten bij markt- en regionale initiatieven. In Werelds wordt met name ingezet op de EHS als onderdeel van het metropolitane landschap.

Grote gebieden worden vooral gerealiseerd in Werelds en in mindere mate in Sterk Merk en Duurzaam DNA. In Werelds en Duurzaam DNA is de provinciale sturing aanwezig die kan zorgen voor de nodige randvoorwaarden.

Over het geheel gezien biedt Werelds de beste mogelijkheden voor robuuste natuur (1), Totaal Lokaal de minste (4).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Om een structuurvisie op de stellen met de beste mogelijkheden voor een robuuste natuur kan het beste worden ingezet op de realisatie van grote natuurgebieden met een goede onderling verbinding (inzetten op realisatie van de EHS).

Kwaliteit natuur: soortenrijkdom/diversiteit

Daar waar gradiënten tussen natuurlijke milieus bestaan, treedt een grotere soortenrijkdom op, bijvoorbeeld bosranden. Daarnaast bieden grote natuurgebieden meer mogelijkheden voor soorten dan kleine. Soorten die gevoelig zijn voor verstoringen/veranderingen (geluid, licht, veranderingen in hydrologische omstandigheden of zuurgraad et cetera) hebben grote buffers nodig om tegen verstoring of verandering te beschermen en zijn dus gebaat bij grotere, robuuste gebieden. Voorbeelden daarvan zijn moerasheide, noordse woelmuis, kwabaal en grutto.

Daarin scoort Totaal Lokaal minder goed. Er zijn in dit perspectief veel kleine natuurgebieden in alle typen landschappen, maar deze bieden door hun geringe omvang maar weinig ruimte aan gradiënten of verstoringgevoelige soorten. Bovendien hebben ze een grote randlengte, waardoor de biodiversiteit binnen deze gebieden kwetsbaar is voor invloeden van buitenaf. Daarom scoort Totaal Lokaal juist het minst gunstig (4).

DHV B.V.

Dit is in mindere mate het geval bij Sterk Merk en Duurzaam DNA. Omdat het evenwicht tussen gebiedsgrootte en ruimtelijke spreiding – en dus biodiversiteit – het best uitkomt in Duurzaam DNA scoort dit perspectief het beste (1).

In Werelds wordt ingezet op grotere gebieden. Met grote gebieden zijn evenwel stabielere soortengemeenschappen mogelijk. Afhankelijk van hun situering kunnen deze een grote biodiversiteit hebben (3).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Voor een soortenrijke en diverse natuur kan in de structuurvisie het best worden ingezet op realisatie van kleine gebieden met onderling verschillend beheer.

Effect op weidevogelgebieden

Beoordeeld in hoeverre de perspectieven expliciet aandacht hebben voor bescherming van weidevogels

Aangezien in perspectief Duurzaam DNA zwaar wordt ingezet op een weidevogelgebieden, die na uitgebreid onderzoek zullen worden aangewezen en worden voorzien van extra geld en bescherming, scoort dit perspectief het beste (1).

Ook in Werelds is aandacht voor weidevogels, maar die aandacht is alleen benoemd voor gebieden binnen Metropool. Er is geen aandacht voor in de rest van de provincie (2).

In Totaal Lokaal is ook aandacht voor weidevogels, maar dit zijn kleinschalig gebieden, waarvoor het beleid wordt overgelaten aan lokale partijen. De bescherming van weidevogels is daarmee afhankelijk van lokale keuzes en mate waarin subsidies worden benut. Totaal Lokaal heeft daarom ranking 3.

Sterk Merk scoort het minst goed omdat er geheel geen aandacht is voor weidevogels (4).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Om een structuurvisie op te stellen die de meeste kansen biedt voor weidevogels is het van belang om in te zetten op de (provinciale) aanwijzing van weidevogelgebieden in de gehele provincie.

3.5.3 Conclusie Natuur

De beoordeling van de perspectieven op het thema Natuur is in onderstaande tabel weergegeven.

Thema Natuur	Ranking perspectieven			
	Werelds	Sterk Merk	Duurzaam DNA	Totaal Lokaal
Kansen voor kernopgaven Natura 2000	2	1	3	4
Risico's voor kernopgaven Natura 2000	4	2	2	1
Druk op kernopgaven Natura 2000 door cumulatie	4	3	1	2
Migratiemogelijkheden tussen natuurgebieden	2	3	1	4
Kwaliteit natuur: robuustheid	1	3	2	4
Kwaliteit natuur: soortenrijkdom/diversiteit	3	2	1	4
Effect op weidevogelgebieden	2	4	1	3

Duurzaam DNA is het beste perspectief wanneer het gaat om natuur. Duurzaam DNA heeft met haar provinciedekkende versterking van de verschillende landschappen – gekoppeld met natuurdoelen –, zware inzet op de EHS en weidevogelgebieden en het voorkomen van gradiënten in natuurlijke milieus die tot soortenrijkdom leiden, de beste mogelijkheden.

Totaal Lokaal is het minst gunstig. Natuurontwikkeling blijft kleinschalig en verbindingen tussen gebieden krijgen weinig aandacht, waardoor ook de robuustheid in het gedrang komt. De gebieden zijn de klein om plaats te bieden aan natuurlijke gradiënten, zodat er weinig soortenrijkdom is.

Uitgaande van de huidige perspectieven betekent dat voor alle perspectieven een passende beoordeling uitgevoerd zou moeten worden in verband met de risico's voor de kernopgaven voor Natura 2000-gebieden. Er bestaat wel een verschil in omvang van uit te voeren passende beoordelingen. Deze is bij Totaal Lokaal het minst omvangrijk.

3.6 Landschap en cultuurhistorie

3.6.1 Beoordeling per criterium

Het thema Landschap en cultuurhistorie wordt beoordeeld op de volgende criteria:

- Mate waarin grote gave landschapseenheden behouden blijven
- Effecten op cultuurhistorische waarden
- Mate van ontwikkeling van nieuwe landschappen met 'kwaliteit'

Mate waarin grote gave landschapseenheden behouden blijven

Het behouden versterken van grote gave landschappen wordt door de provincie als een van de hoofdopgaven van de structuurvisie gezien. Daarom wordt beoordeeld in hoeverre grote gave landschapseenheden behouden blijven.

In Duurzaam DNA staan de regionale identiteit en leesbaarheid van de ontstaansgeschiedenis van het landschap centraal. Per regionaal landschapstype is bepaald welke kenmerken van belang zijn voor de identiteit en kwaliteit van het landschap. Het principe is 'behouden door ontwikkelen'. Door deze benadering scoort Duurzaam DNA het beste op het behoud van grote landschapseenheden (1).

In Werelds is een duidelijke keuze gemaakt voor internationaal toonaangevende landschappen. De Beemster, de Stelling van Amsterdam en de metropolitane landschappen worden met gebiedsontwikkelingsprojecten opgepakt. Omdat deze aanpak voor landschap niet provinciedekkend is scoort Werelds 2^e (2).

In Sterk Merk geeft de provincie aan wat de belangrijke structuren en elementen van landschapsontwikkeling zijn. Marktwerking is echter bepalend voor de keuze wat waar gebeurt. Het risico daarvan is dat projectontwikkelaars/marktpartijen weinig of geen prioriteit geven aan grote gave landschappen (3).

Totaal Lokaal zet in op een mozaïeklandschap. In dit perspectief is geen aandacht voor grote landschapseenheden en heeft dus de laagste ranking (4).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Voor een Noord-Holland waarin grote gave landschapseenheden behouden blijven dient in de structuurvisie te worden ingezet op (regionale) landschappen als drager van het perspectief.

Effecten op cultuurhistorische waarden

De provincie heeft haar specifieke beleid voor het behoud van cultuurhistorisch erfgoed. Daarom zijn de perspectieven getoetst op de effecten op cultuurhistorische waarden.

In alle perspectieven is er veel aandacht voor cultuurhistorie. Duurzaam DNA scoort het beste omdat dit perspectief de regionale identiteit en leesbaarheid van de ontstaansgeschiedenis van het landschap (=

een onderdeel van de cultuurhistorie) centraal staan. De cultuurhistorische belangen komen compleet tot ontwikkeling (1).

In Werelds worden de Beemster en de Stelling van Amsterdam met gebiedsontwikkelingsprojecten opgepakt en ontwikkeling gebeurt met kenmerkende (cultuurhistorische) structuren als verkavelingspatronen, lintstructuren en molens. onderdeel van Metropolaan landschap. Door deze aanpak scoort dit perspectief goed, maar aangezien het een niet provinciedekkende aanpak is staat Werelds als tweede gerankt (2).

In Totaal Lokaal is ook aandacht voor cultuurhistorie; de lokale partijen besteden aandacht aan kleine cultuurhistorische elementen en benutten subsidiestromen. De aanpak van grote cultuurhistorische eenheden, zoals bijv Stelling, is versnipperd en minder consequent dan bij Duurzaam DNA en Werelds (3). In Sterk Merk wordt door de marktwerking relatief weinig aandacht voor cultuurhistorie verwacht. Aandacht zal kleinschalig zijn indien er financieel voordeel mee te behalen is (cultuurhistorie heeft wel vermarkingspotentieel) maar ook dan is het risico of er wel voldoende aandacht is voor het behoud en de ontwikkeling van de kwaliteit van de cultuurhistorische elementen. Sterk Merk krijgt daarom ranking 4

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Voor behoud van cultuurhistorische waarden kan in de structuurvisie het best worden ingezet op cultuurhistorie als (mede)drager van het perspectief (zoals in Duurzaam DNA).

Mate van ontwikkeling van nieuwe landschappen met 'kwaliteit'

De provincie ziet aandacht voor nieuwe elementen die impact hebben op ruimtelijke kwaliteit als een van de kansen voor de structuurvisie. Daarom worden de perspectieven beoordeeld op de inzet op nieuwe landschappen met kwaliteit.

Over het algemeen zal er meer aandacht voor zijn voor kwaliteit van het landschap bij overheidssturing dan marktwerking. Werelds scoort het beste omdat er sturing is door de provincie op nieuwe ontwikkelingen: er komen nieuwe landschappen in de Metropool en in het noorden. Er worden expliciete keuzes gemaakt voor nieuwe landschappen, ruimtelijke kwaliteit en identiteit (1).

Sterk Merk zet in op projectmatig ontwikkelde landschappen. Er is ruimte voor nieuwe landschappelijke ontwikkelingen, maar er is minder sturing en meer marktwerking, waardoor er minder aandacht is voor ruimtelijke kwaliteit en identiteit (2).

Duurzaam DNA en Totaal Lokaal zetten in op versterking van bestaande landschappen, niet op nieuwe. Omdat de eerste meer oog heeft voor ruimtelijke kwaliteit en identiteit scoort deze iets beter (3).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Om nieuwe landschappen tot ontwikkeling te laten komen moet daar in de structuurvisie nadrukkelijk op worden ingezet door provinciale sturing.

3.6.2 Conclusie Landschap en cultuurhistorie

De beoordeling van de perspectieven op het thema Landschap en cultuurhistorie is in onderstaande tabel weergegeven.

Thema Landschap en cultuurhistorie	Ranking perspectieven			
	Werelds	Sterk Merk	Duurzaam DNA	Totaal Lokaal
Mate waarin grote gave landschapseenheden behouden blijven	2	3	1	4
Effecten op cultuurhistorische waarden	2	4	1	3
Mate van ontwikkeling van nieuwe landschappen met 'kwaliteit'	1	2	3	4

Op het thema Landschap en cultuurhistorie scoren Werelds en Duurzaam DNA het beste. In deze perspectieven vormen landschap en cultuurhistorie de dragers van de perspectieven.

3.7 Bereikbaarheid

3.7.1 Beoordeling per criterium

Het thema bereikbaarheid wordt beoordeeld op de volgende criteria:

- Mate van versterking van het netwerk en zijn robuustheid
- Mate waarin in regionaal en internationaal OV wordt voorzien
- Mate waarin gebruik wordt gemaakt van de capaciteit van het OV-netwerk + mate van koppeling netwerken.

Mate van versterking van het netwerk en zijn robuustheid

Het versterken en robuust maken van de infrastructuurnetwerken is een beleidspunten van de provincie. Met robuust wordt bedoeld de mate waarin het netwerk kan omgaan met verstoringen (bijvoorbeeld slecht weer of ongelukken). De perspectieven zijn hierop getoetst. Hoe robuuster het netwerk van een perspectief is, hoe beter het perspectief beoordeeld wordt.

Werelds kenmerkt zich door een versterking van het openbaar vervoer en de weginfrastructuur in de metropoolregio. De versterking van de weginfrastructuur komt met name door het realiseren van een parallelstructuur. In Noord-Holland Noord verandert er niet veel, met uitzondering van een kleine versterking van de A7 en N23. Dit perspectief scoort het beste, omdat er ingezet wordt op sterke weg- én OV-verbindingen daar waar de concentratie verstedelijking het grootst is (1).

Sterk Merk zet vooral in op een versterking van de as Schiphol-Lelystad op zowel weg- als OV-infrastructuur. Daarnaast wordt ook de A8/A9 en de N23 versterkt. Het wegennetwerk is op het schaalniveau van de provincie robuuster dan het wereldse perspectief, omdat het de gehele provincie bedient en niet alleen de metropoolregio. De weginfrastructuur is in dit perspectief beter dan in Werelds, maar omdat veel minder is gedaan aan openbaar vervoer scoort hij minder dan Werelds (2).

Het Duurzaam DNA kenmerkt zich door een betere wegontsluiting in het noorden van Noord-Holland. Het OV-netwerk verandert niet. In zijn geheel draagt de ontwikkeling van Duurzaam DNA niet bij aan een robuuster netwerk.

Totaal Lokaal is gericht op lokale versterking van het wegennetwerk. Dit zorgt niet voor meer robuustheid, zeker niet voor het OV netwerk. Dit perspectief scoort daarom gelijk aan het derde perspectief (beide 3). Het verschil in die twee zal vooral een verschil zijn tussen een verbetering van met name het noorden van Noord-Holland (bij Duurzaam DNA) en een meer lokale verbetering in heel Noord-Holland (Totaal Lokaal).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Voor de structuurvisie kan worden meegenomen dat het belangrijk is te investeren in zowel weg als openbaar vervoer en investeringen af te stemmen op de mate van verstedelijking. Bij hoge stedelijke concentratie heeft de ontwikkeling van OV veel kans.

Mate waarin in regionaal en internationaal OV wordt voorzien

Het verbeteren van de kwaliteit van openbaar vervoer, met name regionaal en internationale OV is door de provincie als een van de hoofdpunten/kansen voor de structuurvisie benoemd. De perspectieven zijn beoordeeld op de mate van compleetheit van het regionale en internationale OV-netwerk. Hierin is de ontwikkeling van Schiphol en van nieuwe verbindingen meegenomen.

DHV B.V.

Werelds scoort erg goed op internationale OV-verbindingen en regionale verbindingen, met name in de metropool. De groei van Schiphol helpt bovendien de interne bereikbaarheid. Dit perspectief voorziet in de grootste toevoeging van zowel internationaal als regionaal netwerk en scoort daarom het beste (1).

Sterk Merk scoort goed op het regionale netwerk, met name in de corridor SAAL. Ook in dit perspectief levert de groei van Schiphol een bijdrage aan internationale versterking van het vervoer (2).

In Duurzaam DNA worden de regionale netwerken sterk verbeterd, vooral in het Noorden, door hogere frequenties. Internationaal gezien is er geen versterking ten opzichte van de huidige situatie. Hij scoort gelijk als Sterk Merk, maar pakt vooral regionaal verschillend uit (3).

In Totaal Lokaal wordt het minst in OV voorzien, zowel op regionaal als internationaal niveau (4).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Inzet op regionaal openbaar vervoer: corridor Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad, regionaal OV-net bij ontwikkeling van Metropool.

Mate waarin gebruik wordt gemaakt van de capaciteit van het OV-netwerk + mate van koppeling netwerken.

Efficiënter gebruik van capaciteit OV-netwerk en koppeling van netwerken zijn door de provincie als hoofdpogaven/kansen voor de structuurvisie benoemd. Belangrijke onderdelen van de perspectieven hiervoor is de mate waarin van de capaciteit van het netwerk gebruik wordt gemaakt (dus de relatieve capaciteit). Daarnaast is de ontwikkeling rond het OV en het koppelen van de netwerken meegenomen in de beoordeling.

Werelds scoort het beste (1). Dit perspectief zet in op de ontwikkeling van transferia. De overstap van de auto in het noorden van Noord-Holland op het OV in de metropool is goed geregeld. De absolute capaciteit is hier het grootst, de vraag is of de relatieve benutting ook zo groot zal zijn.

In Sterk Merk wordt de corridor SAAL goed benut. De waarde van de knooppunten wordt door de markt bepaald, de ontwikkeling van de knooppunten hangt dus af van de mate waarin dit door de markt wordt opgepakt (2).

Duurzaam DNA scoort ook goed, staat samen met Werelds op de eerste plaats. De vervoerwaarde gaat omhoog door een goede benutting van de stationsgebieden, reistijdverkorting en optimalisatie van het bestaande spoornetwerk. Het perspectief bedient de hele provincie, in tegenstelling tot Werelds die met name inzet op de metropool.

Totaal Lokaal scoort laag (4); er wordt weinig gedaan aan het netwerk, de capaciteit is laag en netwerken worden slecht aan elkaar gekoppeld.

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

In de keuze voor de structuurvisie is het belangrijk het verschil tussen absolute capaciteit en relatieve capaciteit (mate waarin capaciteit benut wordt) mee te nemen. Het koppelen van netwerken van OV op OV of van weg op OV geeft meer kansen voor een goede (ruimtelijke) benutting van knooppunten.

3.7.2 Conclusie bereikbaarheid

De beoordeling van de perspectieven op het thema Bereikbaarheid is in onderstaande tabel weergegeven.

Thema Bereikbaarheid	Ranking perspectieven			
	Werelds	Sterk Merk	Duurzaam DNA	Totaal Lokaal
Mate van versterking van het netwerk en zijn robuustheid	1	2	3	3
Mate waarin in regionaal en internationaal OV wordt voorzien	1	2	2	4
Mate waarin gebruik wordt gemaakt van de capaciteit van het OV-netwerk + mate van koppeling netwerken.	1	3	1	4

Het perspectief Werelds staat bij alle drie de criteria op nummer 1. De versterking van de weg- en OV infrastructuur en vergroting van capaciteit in de metropool zorgt voor een robuust netwerk. De ontwikkeling van OV komt hier goed van de grond door een hoge stedelijke dichtheid in de metropool. Sterk Merk en Duurzaam DNA scoren ongeveer gelijk. Met name het OV-netwerk en de koppeling van netwerken zorgt ervoor dat Duurzaam DNA iets beter scoort dan Sterk Merk. Daarbij pakken deze perspectieven anders uit in verschillende regio's. Door de lokale benadering van Totaal Lokaal worden alleen lokale netwerken iets versterkt, maar de capaciteit op de belangrijke verbindingen niet verbeterd.

3.8 Economie en werken

3.8.1 Beoordeling per criterium

Het thema Economie en werken wordt beoordeeld op de volgende criteria:

- Mate van voldoende kwalitatief aanbod van de werklocaties, passend bij de vraag.
- Aantal te herstructureren gebied ten opzichte van nieuwe gebieden
- Mate van benutten van de economische potenties water (infrastructuur; wonen vervoer)
- Mate van ontwikkeling van kenniseconomie

Mate van voldoende kwalitatief aanbod van de werklocaties, passend bij de vraag

Het bieden van voldoende en kwalitatief goede vestigingsmogelijkheden voor bedrijven is opgenomen als beleidspunt van de provinciale Economische Agenda 2008-2011. De perspectieven gaan allen uit van dezelfde kwantitatieve vraag en hebben dus allemaal dezelfde hoeveelheid m² aan werklocaties. De perspectieven verschillen echter wel in kwalitatieve zin van elkaar (de mate waarin wordt ingezet op herstructurering: aanpak van veroudering en verrommeling van bedrijventerreinen). en wat betreft de aandachtsgebieden. De perspectieven zijn daarom beoordeeld op de mate waarin het aantal m² aansluit bij de vraag. Hoe meer kwaliteit, hoe beter het perspectief scoort. Opgemerkt moet worden dat niet helemaal duidelijk is wat de vraag precies zal zijn en dat de vraag ook per perspectief kan verschillen.

Werelds biedt topwerkmilieus: hoogwaardige grootstedelijke werkmilieus die de gehele provincie bedienen. De topwerkmilieus zijn onderscheidend van de andere perspectieven. De focus ligt op het huisvesten van werklocaties in de stad. Dit perspectief scoort Werelds daarom het beste (1).

Omdat Sterk Merk meer ruimte biedt voor de markt is het moeilijk de kwaliteit van het werkaanbod te voorspellen. Waarschijnlijk past het aanbod wel goed en waarschijnlijk door marktwerking uitstekend bij de vraag. Toch scoort dit perspectief als tweede omdat bij Werelds met een actieve overheid minder belemmeringen en meer economische kansen worden verwacht. Ook de schaalvoordelen van concentratie internationaal perspectief zijn groter. Daarbij zet de provincie actief in op herstructurering en

DHV B.V.

en clustering, wat mede door de hoge druk op binnenstedelijke werklocaties tot meer samenwerking en gebiedsontwikkeling leidt.

De kwaliteitsslag die in Duurzaam DNA wordt behaald komt voornamelijk door de herstructurering. De regio's kennen hun eigen ontwikkeling, maar deze is meer gestructureerd dan in Sterk Merk (3).

Ontwikkeling van kwaliteit komt in Totaal Lokaal niet van de grond, omdat het versnipperd is en de provincies niet sturen op kwalitatieve ontwikkeling (4).

N.B. Met name de ontwikkeling van topwerkmilieus is een onderscheidend element, deze topwerkmilieus hangen sterk samen met de ruimtelijke kwaliteit van werklocaties. In dit criterium is echter niet gekeken naar omgevings-/ ruimtelijke kwaliteit van de werklocaties. Als we dit ook meenemen in de bepaling van de rangorde scoort het 3^e perspectief beter dan het 2^e, dus zou de rangorde zijn: 1, 3, 2, 4.

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Provinciale sturing geeft meer grip op de kwalitatieve aansluiting van vraag en aanbod.

Aantal te herstructureren gebieden ten opzichte van nieuwe gebieden

Herstructurering en innovatief ruimtegebruik op bestaande terreinen boven uitbreiding is opgenomen als beleidspunt van de provinciale Economische Agenda 2008-2011. In dit criterium wordt daarom gescoord op de verhouding van het te herstructureren gebied ten opzichte van nieuwe bedrijventerreinen en werkgebieden. Hoe groter het aandeel herstructurering hoe beter.

In Werelds worden weinig nieuwe terreinen gerealiseerd. Er vindt grote herstructurering plaats op Schiphol en de havens. De ruimte wordt optimaal benut (1).

In Sterk Merk ontstaan er relatief veel nieuwe grote terreinen, vooral door concurrentie met andere bedrijventerreinen. Verhouding herstructurering/nieuw is erg klein (4).

In Duurzaam DNA is erg ingezet op herstructurering. Hij scoort net zo goed als Werelds (1). Het voornaamste verschil tussen deze twee is dat je in Werelds hele grote terreinen in de metropool herstructureert (Schiphol en de havens) terwijl in Duurzaam DNA alle terreinen in heel Noord-Holland op de schop gaan.

In Totaal Lokaal zullen veel kleinschalige werkterreinen komen. De herstructurering moet vanuit de markt komen en zal minder grootschalig zijn (3).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Provinciaal sturen op herstructurering van bedrijventerreinen, provinciedekkend.

Mate waarin bedrijventerreinen duurzame energie opwekken of gebruiken

Ruimtelijke winst en duurzame maatregelen bij aanleg van nieuwe bedrijventerreinen is opgenomen als beleidspunt van de provinciale Economische Agenda 2008-2011. Ruimtelijke winst wordt meegewogen onder bovenstaand criterium (aantal te herstructureren gebieden ten opzichte van nieuwe gebieden) De perspectieven worden beoordeeld op de mate waarin bedrijventerreinen duurzame energie opwekken of gebruiken. Dit is vooral afhankelijk van schaalvoordelen van clustering en de kostenbaten vanuit de markt. Het is moeilijk om uitspraken te doen over de verschillen tussen de perspectieven omdat onbekend is wat de kosten en baten zullen zijn en wat de hoeveelheid energie is dat kan worden opgewekt. Of uitgewisseld Het is lastig om een rangorde aan te brengen tussen Werelds, Sterk Merk, of Duurzaam DNA. Totaal Lokaal scoort wel duidelijk slechter omdat niet te verwachten is dat er in dit beeld schaalvoordelen zullen optreden.

Werelds: Door clustering van milieubelastende industrie rond Corus ontstaat daar schaalvoordelen en mogelijkheden voor het sluiten van kringlopen: grootschalige uitwisseling van restwarmte en reststromen. Toepassing van warmte netten en grote biovergistinginstallaties bij agriclusters(1)

Sterk Merk: Op verschillende bedrijventerreinen ontstaan door regionale initiatieven specifieke clusters van bedrijvigheid. Clustering t.b.v. energie-uitwisseling is hierbij echter geen leidend principe. Wel ontstaat er rond Den Helder een cluster voor duurzame energieopwekking (1)

Duurzaam DNA: Er ontstaan verschillende locaties voor hinderlijke/risicovolle bedrijven, hier ontstaat potentie voor het sluiten van kringlopen: grootschalige uitwisseling van restwarmte en reststromen; biomassa- of vergistingsinstallaties zijn gerealiseerd op industrieterreinen. Kansen voor WKO worden benut (1)

Totaal lokaal. Veel kleinschalige initiatieven, geen sturing op clustering van energie-intensieve bedrijven of energieopwekking (4)

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Zet in op clustering van bedrijventerreinen, waarbij energie-uitwisseling, duurzame energieopwekking en gebruik reststromen thema's voor clustering zijn.

Mate van benutten van de economische potenties water (vervoer, wonen)

De benutting van de economische potenties van water is door de provincie benoemd als een van de hoofdopgaven/kansen voor deze structuurvisie. De perspectieven zijn beoordeeld op de mate waarin water bijdraagt aan de economie. Meest onderscheidend element blijkt hierbij de (recreatieve) woonmilieus aan het water en de havens.

In Werelds wordt water gebruikt als internationaal exportproduct. De zee wordt benut met Schiphol in zee en de havens. Ook is er veel ruimte voor recreatief wonen aan het water. Het Noordzeekanaal wordt uitgebreid voor infrastructuur over water (1).

Sterk Merk zet in op recreatieve woonmilieus en de koppeling van rood groen met blauw. Het water van IJmeer-Markermeer wordt benut voor wonen en werken. De Afsluitdijk wordt benut voor osmose van water. Er wordt minder ingezet op de havens (2).

Duurzaam DNA voorziet vooral in regionale natte bedrijventerreinen en wat wonen aan het water (3).

In Totaal Lokaal zal er sprake zijn van lokale initiatieven, die kleinschalig zullen zijn. De vraag is die benut gaan worden van grote economische betekenis zullen zijn (4).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Grootschalige initiatieven en initiatieven die vanuit de provinciale overheid worden gestuurd bieden de beste kansen voor economisch voordeel uit water. Bijvoorbeeld havens IJmuiden/Amsterdam, recreatief wonen aan water, stedelijke ontwikkeling IJmeer/Markermeer, uitbreiding Noordzeekanaal, benutten Afsluitdijk voor energie uit osmose.

Mate van ontwikkeling van kenniseconomie

Ontwikkelen van een kenniseconomie is door de provincie benoemd als een van de kansen voor deze structuurvisie.

De kenniseconomie heeft bij de invulling van de perspectieven weinig aandacht gekregen. Er is wel onderscheid te maken tussen de perspectieven, maar dan met name op basis van de ruimtelijke en economische aantrekkelijkheid voor kenniswerkers.

In Werelds wordt helemaal ingezet op de kenniswerkers. Er zullen aantrekkelijke stedelijke woon- en werkmilieus komen voor kenniswerkers, gefaciliteerd door een goed OV netwerk (1).

Sterk Merk zal kenniseconomie zich ook meer ontwikkelen, maar meer vanuit de markt en in de regio, dus voornamelijk in Amsterdam zelf (2).

In Duurzaam DNA is de kenniseconomie niet echt een issue, er worden wel enkele randvoorwaarde gecreëerd door de provincie en scoort daarom iets beter dan Totaal Lokaal (3 resp. 4). Daarin wordt alles aan de lokale markt overgelaten en de kenniseconomie zich maar matig ontwikkelen.

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Creëren van aantrekkelijke woon- en werkmilieus en een goede bereikbaarheid voor kenniswerkers in de Metropool/Amsterdam en provinciale sturing (op randvoorwaarden).

3.8.2 Conclusie Economie en werken

De beoordeling van de perspectieven op het thema Economie en werken is in onderstaande tabel weergegeven.

Thema Economie en werken	Ranking perspectieven			
	Werelds	Sterk Merk	Duurzaam DNA	Totaal Lokaal
Mate van voldoende kwalitatief aanbod van de werklocaties, passend bij de vraag.	1	2	3	4
Aantal te herstructureren werkgebieden ten opzichte van nieuwe gebieden	1	4	1	3
Mate waarin bedrijventerreinen duurzame energie opwekken of gebruiken	1	1	1	4
Mate van benutten van de economische potenties water	1	2	3	4
Mate van ontwikkeling van kenniseconomie	1	2	3	4

Op het thema Economie en werken scoort Werelds duidelijk het beste. Het biedt met hoogwaardige grootstedelijke werkmilieus die de gehele provincie het beste aanbod aan werklocaties. Met weinig nieuwe bedrijventerreinen en veel herstructurering sluit het het beste aan bij het provinciale beleid op dit gebied. Het benut de economische potenties van water het beste en zet het meeste in op de kenniseconomie. Totaal Lokaal is het minst gunstig voor Economie en werken. Ontwikkelingen zijn kleinschalig en niet provinciaal aangestuurd, waardoor er minder aandacht voor kwaliteit en de inzet op herstructurering, economische benutting van water en kenniseconomie onzeker is.

3.9 Landbouw

3.9.1 Beoordeling per criterium

Het thema Landbouw wordt beoordeeld op de volgende criteria:

- Aanwijzing landbouwproductiegronden
- Kans op ontwikkeling agroclusters
- Mate van economische vitaliteit van het cluster
- Mate van duurzaamheid landbouw
- Kans op ontwikkeling van nieuwe sectoren (bijv. aquacultuur en zilte landbouw)

Aanwijzing landbouwproductiegronden

Agroclusters en landbouwproductiegronden aanwijzen is door de provincie benoemd als een van de hoofdpogaven/kansen voor deze structuurvisie. De perspectieven zijn beoordeeld op de mate waarin dit in gebeurt. Er is van een relatieve vergelijking uitgegaan met als vertrekpunt een gelijk aantal m2

landbouwgronden. De verschillende perspectieven geven met hun maatregelen en prioriteiten en keuzen een verschillend beeld zijn van de effecten die dit heeft op de landbouw.

Werelds kenmerkt zich door een agrarische hoofdstructuur met veel ruimte voor landbouw, met name in het Noorden en in ook in het zuiden in de vorm van greenports (1). Door schaalvoordelen wordt een relatief hogere productiviteit van de landbouw verwacht.

In Sterk Merk is er ongeveer evenveel ruimte voor landbouw als in Duurzaam DNA. Door een meer marktgestuurde ontwikkeling zullen kleine agrariërs het niet redden. In Duurzaam DNA is er sprake van geconcentreerde en kwalitatief hoogstaande landbouw, maar er is minder hectare beschikbaar. Het scoort even goed als 2. Sterk Merk kan beter zijn, maar dat zal afhangen van de ontwikkelingen in de markt (beide 2). Totaal lokaal geeft volop ruimte aan de landbouw, maar door verbreding en daaruit komende winstgevendheid met effecten als verpaarding zal het aantal benutte hectaren landbouwproductiegrond afnemen. (4).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Voorzien in voldoende areaal landbouwgrond, concentreren van de verstedelijking

Kans op ontwikkeling agroclusters

Het ontwikkelen van agroclusters is door de provincie benoemd als een van de hoofdpogaven/kansen voor deze structuurvisie. In dit criterium zijn de perspectieven beoordeeld op de het aantal clusters dat ontstaat. Voordeel van een cluster is de efficiency. Hoe meer er geclusterd wordt hoe beter.

Bij Werelds wordt de agro het meest geclusterd, waarbij ook de plek van het cluster het meest uitgesproken is (1).

In Sterk Merk zullen alleen de voor de markt interessante clusters zich ontwikkelen (2). Er is sprake van meer kans op ontwikkeling dan bij Duurzaam DNA. Daarin zullen meerdere kleinere agroclusters komen, meer regionaal. Er is wel sprake van sturing van de provincie, wat de kans op clustering groter maakt dat in Totaal Lokaal (3). In Totaal Lokaal is sprake van de minste clustering, door versplintering van de bedrijven en het totaal overlaten van clustering aan de markt (4).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Inzet op (grootschalige) clustering, bij voorkeur gestuurd door de provincie.

Mate van economische vitaliteit van het cluster

De economische vitaliteit van de clusters hangt erg af van de andere ruimtelijke ontwikkelingen in een perspectief. In dit criterium is de samenhang met de groei van natuuroppervlakte niet in ogenschouw genomen, hoewel in sommige perspectieven de accommodatie met natuur minder zal zijn.

In Werelds zullen de clusters enorm profiteren van de economische ontwikkeling van de metropool (2). De economische vitaliteit van de clusters is het grootst in Sterk Merk door de marktwerking en internationale concurrentie (1). In Duurzaam DNA krijgen de clusters een impuls van de overheid. Door verbreding is er grote kans op economisch vitale clusters (3). Deze drie perspectieven verschillen wel iets, maar niet veel van elkaar op het gebied van economische vitaliteit van de clusters. Totaal Lokaal scoort het laagste, omdat er erg weinig clusters zijn (4). Door het kleine schaalniveau zijn de clusters het minst vitaal.

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Vitaliteit van clusters kan op verschillende manieren bevorderd worden: door ontwikkeling van de Metropoolontwikkeling, marktwerking en internationale concurrentie of juist een impuls vanuit de overheid. Verder is het vooral afhankelijk van de grootte van clusters.

Mate van duurzaamheid landbouw (energiegebruik en energieproductie)

Duurzaamheid van de landbouw wordt gemeten aan de hand van de mate van clustering van de landbouw en daarmee de aan- en afvoer (bereikbaarheid) van de clusters. Deze factoren zorgen voor het meest efficiënte (minste) energieverbruik en kansen voor energieproductie vanuit de landbouw.

Door sturing van de provincie met clustering en door de goede bereikbaarheid en schaalvoordelen van de clusters staat het perspectief Werelds op de eerste plaats (1). Duurzaam DNA scoort ook goed, door de sturing van de provincie. De mate van clustering is in Duurzaam DNA echter minder dan in Wereld waardoor Duurzaam DNA een tweede plaats krijgt. In Sterk Merk (3) wordt er veel overgelaten aan de markt, waardoor de innovatie duurzamer zal zijn dan in Totaal Lokaal (2). Door de versnippering van de landbouw in Totaal Lokaal zal dit perspectief de landbouw het minst duurzaam zijn (4).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Clustering van de landbouw biedt betere kansen voor duurzaamheid van de landbouw. Marktwerking biedt kansen voor innovatie.

Kans op ontwikkeling van nieuwe sectoren (aquacultuur en zilte landbouw)

Het ontwikkelen van nieuwe sectoren is door de provincie benoemd als een van de hoofdpunten/kansen voor deze structuurvisie. De kans op ontwikkeling van nieuwe sectoren in de landbouw hangt samen met de mate van innovatie en ruimte voor nieuwe sectoren. Indicatie voor de kans op ontwikkeling van nieuwe sectoren zijn de middelen geld, infrastructuur en beschikbare ruimte.

In Sterk Merk is er veel ruimte voor aquacultuur en andere nieuwe sectoren. Dit perspectief scoort daarom het beste (1). Werelds accommodeert met name de bestaande sectoren en minder de nieuwe sectoren (2). Bij Duurzaam DNA gaat identiteit boven innovatie (4). Bij Totaal Lokaal is sprake van lokale innovatie, zijn er lokale initiatieven mogelijk. Door het lage schaalniveau en geringe internationale concurrentie is de kans op ontwikkeling van nieuwe sectoren laag (3).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Indicatie voor de kans op ontwikkeling van nieuwe sectoren zijn de middelen geld, infrastructuur en beschikbare ruimte. Door in te zetten op lokale, kleinschalige initiatieven (zoals in Totaal Lokaal) is de kans het kleinst.

3.9.2 Conclusie Landbouw

De beoordeling van de perspectieven op het thema Landbouw is in onderstaande tabel weergegeven.

Thema Landbouw	Ranking perspectieven			
	Werelds	Sterk Merk	Duurzaam DNA	Totaal Lokaal
Aantal hectare landbouwproductiegronden	1	2	2	4
Kans op ontwikkeling agroclusters	1	2	3	4
Mate van economische vitaliteit van het cluster	2	1	3	4
Kans op ontwikkeling van nieuwe sectoren	2	1	4	3
Mate van duurzaamheid landbouw(energiegebruik en energieproductie)	1	3	2	4

Werelds en Sterk Merk zijn de beste alternatieven ten aanzien van landbouw. Deze perspectieven zetten in op globalisering, waardoor er ruimte is voor grootschalige landbouw met veel areaal, ruimte voor vitale agroclusters en kansen voor de ontwikkeling van nieuwe sectoren. Totaal Lokaal is door de lokale benadering het minst goed: versnippering van de landbouw, waardoor minder kans op nieuwe sectoren en duurzaamheid.

3.10 Klimaat en energie

3.10.1 Beoordeling per criterium

Het thema Klimaat en energie wordt beoordeeld op de volgende criteria:

- Robuustheid ten aanzien van watertekort en overlast
- Overlast door hitte in stedelijk gebied
- Veiligheid ten aanzien van overstroming (integrale aanpak kustversterking)
- Realisatie extra ambitie duurzame energie
- Beperking energievraag en CO₂-uitstoot, bijdrage aan energie-efficiency
- Mate van ontwikkeling verschillende vormen aan innovatieve duurzame energieopwekking

Robuustheid ten aanzien van watertekort en overlast

Een klimaatbestendig Noord-Holland is door de provincie benoemd als een van de kernopgaven/kansen voor de structuurvisie. Robuustheid ten aanzien van watertekort en wateroverlast door overmatige regenval is een van de aspecten om klimaatbestendigheid te toetsen.

De hoeveelheid water die beschikbaar is voor Noord-Holland is gerelateerd aan het waterregime in het IJsselmeer. Bij een peilopzet van 1,5 m is er, afhankelijk van keuzes op rijksniveau hieromtrent, meer beschikbaar dan in huidige situatie.

Duurzaam DNA en Werelds bieden de beste kansen voor robuustheid. In deze perspectieven stuurt de provinciale overheid op een aanpak voor de bovenregionale opgave, hetgeen noodzakelijk is voor het robuuste aanpakken van watertekorten en wateroverlast. Ten aanzien van het omgaan met een tekort en een teveel aan water kan daarnaast gesteld worden dat een ruimtelijke inrichting die goed is afgestemd op de ondergrond en de lokale waterbeschikbaarheid en waterkwaliteit over het algemeen als robuuster kan worden beschouwd dan een gebied waar die afstemming niet heeft plaatsgevonden. Aangezien in Duurzaam DNA zowel sprake is van provinciale sturing als van aansluiting bij gebiedseigen kenmerken scoort deze het beste (1).

Sterk Merk en Totaal Lokaal scoren minder goed door de inzet op marktwerking en lokale sturing. Doordat het voor de hand ligt dat er bij een sterke marktwerking in de ruimtelijke ontwikkeling minder nadrukkelijk

DHV B.V.

wordt aangesloten bij de gebiedseigen kenmerken, levert een metropolitane aanpak (grootschaligheid) in Sterk Merk minder robuustheid op dan de gebiedsgerichte aanpak (kleinschaligheid) (4).

Onderscheidende onderdelen perspectieven (positief)

Zo veel mogelijk aansluiten bij gebiedseigen kwaliteiten en mogelijkheden + provinciale overheidssturing nodig.

Overlast door hitte in stedelijk gebied

Een klimaatbestendig Noord-Holland is door de provincie benoemd als een van de kernopgaven/kansen voor de structuurvisie. Overlast door hitte in stedelijk gebied is een van de aspecten om klimaatbestendigheid te toetsen.

De mate waarin hitte in stedelijk gebied (in de stad wordt het warmer dan daarbuiten) optreedt, is gekoppeld aan de intensiteit/dichtheid van het stedelijk gebied en de nabijheid van groen. Door de stijging van de gemiddelde temperatuur neemt vooral in de warme zomermaanden de temperatuur in stedelijk gebied meer toe dan in het landelijk gebied. Dit wordt veroorzaakt door het opwarmen van de gebouwen en het asfalt gedurende de dag en het beperkte afkoelende effect van de wind. Hoe intensiever en omvangrijker de stedelijke bebouwing hoe sterker dit effect zal optreden. Dit is beoordeeld op basis van de kaartbeelden van de perspectieven. (Markt of overheidssturing maakt niet uit voor de beoordeling.)

Totaal Lokaal scoort het meest gunstig omdat de ontwikkeling van stedelijk gebied het meest versnipperd is (1). Sterk Merk en Duurzaam DNA hebben vergelijkbare kaartbeelden van intensiteit van stedelijk gebied: ontwikkeling langs assen en groen dicht bij de hand (beide 2). Werelds scoort het minst goed vanwege de grootste intensiteit/dichtheid van stedelijk gebied (4).

Onderscheidende onderdelen perspectieven (positief)

Intensiteit stedelijke ontwikkeling + nabijheid van groen

Veiligheid tav overstroming (integrale aanpak kustversterking)

Een klimaatbestendig Noord-Holland is door de provincie benoemd als een van de kernopgaven/kansen voor de structuurvisie. Veiligheid ten aanzien van overstroming is een van de aspecten om klimaatbestendigheid te toetsen.

Geldende normeringen voor veiligheid tegen overstroming zijn al geredeneerd vanuit klimaatverandering. Dit veiligheidsaspect is onder het Thema Water behandeld. Dit criterium heeft betrekking op het veiligheidsaspect vanuit de Commissie Veerman: de mate waarin er een integrale aanpak is voor kustversterking (het meekoppelen van kustversterking met andere functies).

Duurzaam DNA en Werelds hebben meer kans op het realiseren van de opgaven uit het rapport van de Commissie Veerman door de provinciale sturing dan de twee andere perspectieven (beide 1 en score 3 voor de Totaal Lokaal en Sterk Merk).

Onderscheidende onderdelen perspectieven (positief)

Provinciale sturing (in verband met realisatie)

Realisatie ambitie duurzame energie (zonder opwekking CO₂)

De provincie heeft als ambitie klimaatneutraal te worden. Klimaatneutraliteit kan gerealiseerd worden door enerzijds de energievraag terug te dringen en anderzijds energie zonder CO₂ op te wekken door gebruik te maken van duurzame energiebronnen (wind, water, zon) en door gebruik van kernenergie.

Voor opwekking zet de Provincie in op een groter aandeel duurzame energie, met name wind energie. Er is gekeken naar het totaalplaatje aan bijdrage voor duurzame energie per perspectief (windenergie, warmtekrachtcentrales, enz...)

Werelds

Er wordt 1000 mWatt in de Wieringermeer (windmolenpark) gesitueerd en worden warmtenetten bij agriclusters en biovergistingsinstallaties bij agrocentra gerealiseerd. Daarnaast worden 2 restwarmte leveranciers geïntroduceerd bij de haven en bij de agripoort. Ook wordt voorzien in grote biovergistingsinstallaties. Tot slot wordt 1 groot windmolencluster in zee voorzien. Hiermee wordt de extra ambitie t.a.v. duurzame energie ruimschoots gerealiseerd. Voor continuïteit van de stroomvoorziening blijft een groot aandeel fossiele opwekking noodzakelijk (2).

Sterk Merk

In dit perspectief wordt voor een breed pallet aan duurzame bronnen én gebruik van kernenergie gekozen: een kerncentrale, 7 restwarmteleveranciers, geothermie en biomassa bij agriports en agroclusters, osmose uit de afsluitdijk, 3 waterkrachtcentrales en 5 regionale windmolenclusters waarvan 2 in zee. Met dit brede pallet ontstaat de mogelijkheid om op termijn de opwekking volledig CO₂ vrij te realiseren (1).

Duurzaam DNA.

In dit perspectief wordt gekozen voor windmolens in lijnen langs het IJsselmeer en het Noordhollands kanaal en zonneakkers in de Wieringermeer. Biomassa- of vergistingsinstallaties worden verspreid op industrieterreinen waar energie direct in het systeem wordt gepompt. Kansen voor warmte-koude opslag bij ruimtelijke ontwikkelingen worden benut. Men zet tot slot in op warmteopvang uit provinciale wegen. Hiermee is realisatie van de extra duurzame energie, gerealiseerd uit verschillende ambitie potentieel mogelijk, volledig CO₂ vrije opwekking zal ook op langere termijn niet realiseerbaar zijn (3)

Totaal Lokaal

In dit perspectief wordt voor kleinschaligheid gekozen. Er worden zeer kleine (minimaal 3) windmolenclusters voorzien. Kleinschalige biomassa verwerking vindt plaats bij de boeren. Veel individuele verwarmingssystemen, veel duurzaam watergebruik. Allemaal heel kleinschalig, kleine kringlopen. De kans dat in dit perspectief de wind- en extra duurzame energie-ambitie zal worden gerealiseerd, is erg klein, mede omdat initiatieven die ontstaan grote kans lopen procedureel niet van de grond te komen (4).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Voor een evenwichtige, betrouwbare en duurzame energievoorziening is het van belang om verschillende technieken tot ontwikkeling te laten komen. Voor een structuurvisie lijkt het ook relevant om aandacht te besteden aan het elektriciteitsnetwerk. Windparken op zee, waterkrachtcentrales en decentrale opwekking zullen op het net ingepast moeten worden. Dit onderwerp wordt in de perspectieven niet benoemd.

In de structuurvisie verdient het aanbeveling om te kijken hoe de voorziene bijdrage aan energieopwekking ook daadwerkelijk in cijfers uitpakt. Daarin is nu nog weinig inzicht.

Beperking energievraag en CO₂-uitstoot, bijdrage aan energie-efficiency

De provincie heeft als ambitie klimaatneutraal te worden. Klimaatneutraliteit kan gerealiseerd worden door enerzijds de energievraag terug te dringen en anderzijds energie zonder CO₂ op te wekken.

De energievraag wordt beïnvloed worden volumeontwikkelingen (bijvoorbeeld minder vliegbewegingen) en door verbetering van de efficiency van het energiegebruik (bijvoorbeeld lager energiegebruik woningen). Ruimtelijke inrichting kan zowel de volume ontwikkeling als de energie efficiency beïnvloeden.

DHV B.V.

In bijgaande tabel is een grove, kwalitatieve inschatting gemaakt van te verwachten ontwikkelingen t.a.v. volume en energie-efficiency voor de verschillende perspectieven.

	Verkeer		Bebouwde omgeving		Industrie		Schiphol
	volume	efficiency	volume	efficiency	volume	efficiency	volume
Werelds	↓	+	=	+	↑	+	↑
Sterk Merk	=	=	=	=	=	=	↑
Duurzaam DNA	=	=	=	=	=	=	↑
Totaal Lokaal	↑	-	=	-	↓	-	↓

volume	
↓	volumevermindering
=	niet onderscheidend
↑	volumetoename

efficiency	
+	verbetering
=	niet onderscheidend
-	achteruitgang

Toelichting op de tabel

Werelds:

- Verkeer: door concentratie van wonen en werken en ontwikkeling van hoogfrequent OV zal het OV-gebruik sterk toenemen (en dus het wegverkeersvolume afnemen), met een relatief lager energiegebruik
- Gebouwde omgeving: ontwikkeling bestaat grotendeels uit binnenstedelijke verdichting. Dit zal in het algemeen gestapelde bouw zijn, met een relatief laag energiegebruik
- Industrie: clustering van zware industrie rond Corus maakt grootschalige energie-uitwisseling mogelijk
- Schiphol: Schiphol krijgt ruimte om door te groeien en zal, door de ligging in zee veel extra vervoersbewegingen van/naar Schiphol veroorzaken

Sterk Merk:

- Verkeer: wonen en werken vinden meer verspreid in de provincie plaats. OV wordt op specifieke corridors versterkt, ook ontwikkeling van weginfrastructuur krijgt veel ruimte
- Gebouwde omgeving: ontwikkeling is divers en gespreid
- Industrie: veel regionale initiatieven, diverse ontwikkeling
- Schiphol: kan beperkt doorgroeien door samenwerking met Lelystad

Duurzaam DNA:

- Verkeer: wonen en werken vinden meer verspreid in de provincie plaats. OV wordt op specifieke corridors versterkt, ook ontwikkeling van weginfrastructuur krijgt veel ruimte
- Gebouwde omgeving: ontwikkeling is divers en gespreid
- Industrie: veel regionale initiatieven, diverse ontwikkeling
- Schiphol: kan beperkt doorgroeien door samenwerking met Lelystad

Totaal Lokaal:

- Verkeer: point -to-point, by car
- Gebouwde omgeving: weinig sturing op kwaliteit, leidt tot minimale energiekwaliteit
- Industrie: vervuillende industrie is overgeheveld naar Rotterdam
- Schiphol: Subhub, gelimiteerde groei

te gaan, maar laat volumegroei zien en Totaal Lokaal laat juist volume afname zien, maar gaat wel minder efficiënt met energie om.

3.11 Leefomgeving

3.11.1 Toelichting op het beoordelingskader

Ten aanzien van leefomgeving heeft de provincie specifiek beleid ten aanzien van geluid en externe veiligheid. De provincie zet in op aandachtsgebieden voor zonebeheer in relatie tot industrielawaai, ze heeft stiltegebieden aangewezen en streeft naar het behalen van het basisveiligheidsniveau en het voorkomen van nieuwe veiligheidsknelpunten. Risicovolle bedrijven moeten zoveel mogelijk gevestigd worden nabij hoofdontsluiting. Daarnaast heeft de provincie als hoofdpoging/kans voor de structuurvisie benoemd luchtkwaliteit in een vroeg stadium mee te nemen in keuzes.

Daarom zijn de perspectieven beoordeeld op de mate waarin zij gevolgen kunnen hebben voor lucht, geluid en externe veiligheid.

De perspectieven zijn beoordeeld ten opzichte van elkaar. De resultaten van deze beoordeling kunnen helpen bij het maken van keuzes tussen (elementen uit) de perspectieven voor de structuurvisie. De beoordeling staat los van de vraag of er na realisatie van de perspectieven al dan niet aan de wettelijke normen zal kunnen worden voldaan. Voor toetsing aan normen heeft het plan een te hoog abstractieniveau.

3.11.2 Beoordeling per criterium

Effecten op luchtkwaliteit en geluid

De elementen uit de perspectieven die de belangrijkste verschillen veroorzaken zijn de ligging en de mate van clustering/spreiding van met name infrastructuur, Schiphol en milieubelastende industrie ten opzichte van woonbebouwing. Daarnaast is gekeken naar de inzet op openbaar vervoer versus autoverkeer en de effecten daarvan op de mens.

Perspectief Werelds situeert Schiphol in zee. Milieubelastende bedrijvigheid wordt geconcentreerd buiten de stad in de havens bij Corus in IJmuiden en in de haven van Amsterdam. Binnensteden worden vrachtauto-vrij en er wordt sterk ingezet op openbaar vervoer. Omdat milieubelastende bedrijven nadrukkelijk buiten de stad wordt geplaatst, milieubelastende vrachtwagens uit de stad worden geweerd en Schiphol in zee relatief ver van woonbebouwing wordt voorzien scoort dit perspectief het beste (1).

In Duurzaam DNA wordt gekozen voor optimalisatie van Schiphol op de huidige locatie binnen huidige milieumarges/zoneringen. Er is uitbreiding van de havenactiviteit in de Houtrakpolder en milieubelastende bedrijvigheid wordt regionaal geclusterd. Het accent ligt op benutten en optimalisatie van het huidige openbaarvervoernet in de gehele provincie (dus ook het noorden). Er komt een betere ontsluiting van Den Helder via de weg.

Duurzaam DNA is als tweede geranked. Men kiest niet voor Schiphol in zee, maar voor (een relatief geringe) uitbreiding van Schiphol op de huidige locatie (dus wel dicht bij woonbebouwing). Wel kiest men ook voor clustering van industrie (waardoor milieuoverlast beter beheerst kan worden) en voor veel openbaar vervoer door de gehele provincie (ook in het noorden).

Sterk Merk scoort ranking 3. In Sterk Merk wordt Schiphol op de huidige locatie uitgebreid en Schiphol houdt een knooppuntfunctie. Daarnaast zal er een nieuwe regionale luchthaven bij Lelystad komen. Twee grote regionale wegen worden verdubbeld, wat meer verkeer gegenereerd. Deze zaken geven milieuoverlast. Daartegenover staat dat de openbaar vervoersas SAAL (Schiphol, Almere, Amsterdam,

Lelystad) wordt gerealiseerd, komen er relatief veel duurzame nieuwe bedrijventerreinlocaties en wordt inzet op innovatie en kennis.

Totaal Lokaal scoort het minst goed (4). In Totaal Lokaal wordt een Schiphol een sub-HUB (met overigens wel een kwantitatief plafond voor vliegverkeer: milieuwinst komt ten goede aan de omgeving). De verspreide industrie brengt de milieubelasting dicht bij woonbebouwing. Er is veel regionaal autoverkeer.

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Clustering vervuulende en geluidsoverlast producerende bedrijven buiten stedelijk gebied is gunstig voor de leefomgeving en biedt tevens mogelijkheden voor het treffen van gemeenschappelijke milieuvorzieningen. Inzet op openbaar vervoer, met name in geconcentreerde stedelijke gebieden, het weren van vrachtverkeer uit steden en het plaatsen van Schiphol in zee zijn goede manieren om overlast te beperken.

Effecten op de veiligheid

Veiligheidsrisico's zijn verbonden aan de activiteiten van bedrijven, vliegverkeer en transport van gevaarlijke stoffen over de weg, het water of via leidingen. Er zijn in de perspectieven niet veel aanknopingspunten om deze effecten mee te beoordelen, omdat de aard van bedrijvigheid veelal niet bekend is en (verschillen in) de mate en routes van het transport van gevaarlijke stoffen niet is in te schatten. Elementen uit de perspectieven die bruikbaar zijn voor de toetsing zijn de ligging en de mate van clustering/spreiding van bedrijven/industrie ten opzichte van woonbebouwing, waaronder ook Schiphol, luchthaven Lelystad en de kerncentrale.

Perspectief Werelds situeert Schiphol in zee. Milieubelastende bedrijvigheid wordt geconcentreerd buiten de stad in de havens bij Corus (IJmuiden) en in de haven van Amsterdam. Risicovormende bedrijvigheid ligt dus relatief ver van woonbebouwing. Dit perspectief scoort daarom het beste.

In Duurzaam DNA wordt niet gekozen Schiphol in zee, maar voor optimalisatie van Schiphol op de huidige locatie binnen huidige milieumarges/zoneringen (dus wel dicht bij woonbebouwing). Er is uitbreiding van de havenactiviteit in de Houtrakpolder en milieubelastende bedrijvigheid wordt regionaal geclusterd, waardoor wel een mate van afstand tot woonbebouwing wordt aangehouden. Dit perspectief scoort als tweede.

In Totaal Lokaal wordt een Schiphol een sub-HUB, maar met een kwantitatief plafond voor vliegverkeer: milieuwinst komt ten goede aan de omgeving. De verspreide industrie brengt echter risicovormende bedrijven dicht bij woonbebouwing. Dit perspectief scoort minder goed (3).

Sterk Merk scoort het minst goed. In Sterk Merk wordt Schiphol op de huidige locatie uitgebreid. Daarnaast zal er een nieuwe regionale luchthaven bij Lelystad komen. Wijkmeer bij Beverwijk en Houtrakhaven worden ontwikkeld als havenuitbreiding van Amsterdam. Bepalend is ook de grote extra risicobron ten opzicht van de andere perspectieven die de vestiging van een kerncentrale op Noorder-Haaks met zich meebrengt (4).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Ook hier geldt dat (geclusterde) risicovormende bedrijvigheid het beste zo ver mogelijk van woonbebouwing kan worden gesitueerd. Vanuit veiligheidsoogpunt kan een kerncentrale het best achterwege blijven.

3.11.3 Conclusie Leefomgeving

De beoordeling van de perspectieven op het thema Leefomgeving is in onderstaande tabel weergegeven.

Thema Leefomgeving	Ranking perspectieven			
	Werelds	Sterk Merk	Duurzaam DNA	Totaal Lokaal
Effecten op luchtkwaliteit en geluidsoverlast	1	3	2	4
Effecten op de externe veiligheid	1	4	2	3

Perspectief Werelds scoort vanwege de expliciete inzet op wering van vervuilende bronnen uit de stad, de inzet op openbaar vervoer en de plaatsing van Schiphol in zee het beste.

3.12 Wonen

Mate van voldoen aan kwalitatieve vraag (landelijk/stedelijk, uitleg/geconcentreerd)

Met dit criterium worden de perspectieven beoordeeld op de mate waarin een diversiteit wordt voldaan en verschillende woonmilieus worden gecreëerd. De mate van verscheidenheid in woonmilieus is een onderscheidend element. Het verschil in de perspectieven uit zich met name op het niveau van de provincie en de regio's.

Werelds biedt een verscheidenheid aan woonmilieus. Met name de topwoonmilieus onderscheiden dit perspectief van de andere perspectieven. Van extreem stedelijk wonen tot groen wonen in de metropool tot landelijk in Noord-Holland Noord. Het voegt de meeste diversiteit toe, maar wel vooral in de metropool. In Duurzaam DNA wordt op regionaal niveau voorzien in een passend woningaanbod.

Sterk Merk biedt ook diversiteit, maar is meer vraaggestuurd. Het is conservatiever dan Werelds, biedt geen hoogstedelijke, metropolitane woonmilieus. Het aanbod past goed bij de vraag, maar is minder divers dan in Duurzaam DNA. In dit perspectief wordt veel keus geboden. Op het niveau van de provincie wordt voldaan aan de vraag naar diversiteit, maar dit kan regionaal niet voldoen.

In Totaal Lokaal komt het stedelijke wonen niet echt van de grond. Door de geringe sturing van de provincie lopen sommige regio's leeg en is de verdeeldheid in kwaliteit op lokaal niveau groot. Voordeel van dit perspectief is meer aanbod van woningen voor lagere inkomens en meer kansen voor Particulier Opdrachtgeverschap. Diversiteit en keuze in het woonaanbod is er alleen voor mensen met voldoende kapitaal.

Thema wonen	Ranking perspectieven			
	Werelds	Sterk Merk	Duurzaam DNA	Totaal Lokaal
Mate van voldoen aan kwalitatieve vraag	1	2	2	4

3.13 Recreatie en toerisme

3.13.1 Beoordeling per criterium

Een Noord-Holland dat voldoende recreatiemogelijkheden biedt dient voldoende recreatiegebieden te hebben, de recreatiegebieden dienen groot genoeg te zijn en dienen bovendien bereikbaar te zijn. De perspectieven zijn getoetst op aanbod (aantal en grootte) en bereikbaarheid. Daarnaast wordt ingegaan op de intensiteit waarmee recreatieve ruimte wordt gebruikt.

Verder is in beeld gebracht in hoeverre toerisme in de perspectieven een bijdrage levert aan de economie. Het gaat dan met name om mogelijkheden voor toeristen van buiten de provincie.

Mate van bereikbaarheid van recreatie

In Duurzaam DNA wordt kleinschalige recreatie ontwikkeld vanuit regionaal belang. Door de kleinschaligheid is de kans dat de bereikbaarheid goed is het beste, omdat recreatie dicht bij de gebruiker wordt aangeboden. Vanuit de provincie wordt ingezet op toerisme in de badplaatsen (waar veel mensen van buiten de provincie op af komen), maar omdat er tevens aandacht is voor openbaar vervoer hoeft de bereikbaarheid geen probleem te zijn (1).

Sterk Merk zet in op grootschalige voorzieningen zoals attractieparken en evenementen. Dit creëert een grote bereikbaarheidsopgave omdat veel mensen tegelijk naar dezelfde locatie willen. De overheid investeert in infrastructuur naar aanleiding van concrete vragen en bereikbaarheidsproblemen die zich vanuit de samenleving en de markt aandienen. De bereikbaarheid van de recreatie is daarmee geborgd (1).

In Totaal Lokaal is aandacht voor lokale recreatiemogelijkheden die over het algemeen goed bereikbaar zijn lokale bewoners. Dit perspectief scoort iets lager (3) dan Duurzaam DNA omdat deze recreatie minder goed bereikbaar is voor mensen van elders.

In Werelds wordt het metropolitane landschap aantrekkelijk gemaakt voor de stedeling en de internationale toerist. De Metropool is goed bereikbaar voor lokale/regionale toeristen door ontwikkeling van een regionaal OV-netwerk, maar minder voor toeristen van elders. Zij zijn meer afhankelijk van de auto (4).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

De investering in infrastructuur dient aan te sluiten bij de ontwikkeling van recreatie. Indien recreatie kleinschalig en lokaal wordt ontwikkeld, is bereikbaarheid geen probleem. Indien ingezet wordt op grote gebieden en/of evenementen/attracties die veel bezoekers trekken, dient de infrastructuur daarop aan te sluiten.

Recreatief aanbod (grootte en hoeveelheid recreatiegebieden)

In perspectief Totaal Lokaal worden weliswaar kleine recreatiegebieden ontwikkeld, maar het voorziet wel in het grootste aantal gebieden (dus veel kleine verspreide gebieden). In Werelds is dit andersom: minder, maar veel grootschaliger recreatie (metropolitane landschap/kust, Wadden). De twee andere perspectieven zitten hier tussenin. Sterk Merk ontwikkelt een aantal grotere recreatieparken in de Metropool en een aantal in oppervlak kleine attractieparken/evenemententerreinen. Duurzaam DNA zet in op recreatie op regionaal niveau.

De perspectieven scoren gelijk: er is overal aanbod, maar het karakter ervan verschilt.

Mate van intensiteit van recreatief ruimtegebruik

Dit criterium heeft betrekking op de intensiteit waarmee van recreatiemogelijkheden gebruik wordt gemaakt. Daarbij is het uitgangspunt dat de behoefte aan recreatie in alle perspectieven even groot is.

Werelds en Sterk Merk ontwikkelen grote gebieden en evenementen voor grote groepen die intensief van de recreatieruimte gebruik maken. Zeker in Sterk Merk leidt de marktwerking tot grote evenementen en intensief ruimtegebruik (1). In Werelds worden grote initiatieven op Metropolitane schaal tot stand gebracht. Dit leidt tot intensief ruimtegebruik, maar gereguleerd door overheid. De overheid zal ervoor zorgen dat dit niet tot onacceptabele (overlast veroorzakende) vormen leidt (2).

In Duurzaam DNA (4) en Totaal Lokaal (3) worden kleinere gebieden en evenementen voor kleinere aantallen mensen ontwikkeld. Het gebruik van de ruimte is minder intensief (er komen minder mensen naar ene plek). In Totaal Lokaal is de insteek lokale kleinschalige recreatie. Dit kan echter lokaal leiden tot tot intensief ruimtegebruik.

Kansen voor economische ontwikkelingen uit toerisme

Grootschalige recreatie en overheidssturing (in die volgorde) zijn van belang indien toerisme een serieuze bijdrage wil leveren aan de economie.

Werelds zet het meest in op toerisme (mensen van buiten de provincie). Door gebiedsontwikkelingsprojecten wordt het metropolitane landschap (Amsterdam, de kust, de Hollandse meren) aantrekkelijk gemaakt voor de internationale toerist en ook de Wadden moeten internationale ecotoeristen trekken (1).

Sterk Merk biedt ook goede mogelijkheden: er worden grote evenementen mogelijk gemaakt die mensen van buiten de provincie of vanuit het buitenland zullen trekken (China Valley, Park 21 in de Haarlemmermeer, Sail etc.) (2).

Duurzaam DNA scoort minder omdat vooral wordt ingezet op regionale recreatie en minder op toerisme voor mensen van buiten. Wel wordt de kustregio opnieuw uitgevonden en wordt Noord-Holland aantrekkelijk gemaakt als watersportprovincie, wat ook binnen de rest van Nederland zijn uitstraling zal hebben.

Totaal Lokaal scoort het laagst omdat volledig wordt ingezet op lokale recreatievoorzieningen (4).

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

Om toerisme in Noord-Holland economisch te ontwikkelen kan in de structuurvisie het best worden ingezet op grote gebieden, zoals (de kust, de Zuiderzee, Wadden) en de ontwikkeling van nationaal en internationaal toeristische trekpleisters (Amsterdam, Park 21, evenementen).

3.13.2 Conclusie Recreatie en toerisme

De beoordeling van de perspectieven op het thema Recreatie en toerisme is in onderstaande tabel weergegeven.

Thema Recreatie en toerisme	Ranking perspectieven			
	Werelds	Sterk Merk	Duurzaam DNA	Totaal Lokaal
Mate van bereikbaarheid van recreatie	4	1	1	3
Recreatief aanbod	1	1	1	1
Mate van intensief/extensief ruimtegebruik	2	1	4	3
Kansen voor economische ontwikkelingen uit toerisme	1	2	3	4

Ten aanzien recreatie en toerisme is Sterk Merk het beste perspectief. Er is aanbod, de recreatie is goed bereikbaar en er zijn kansen voor economische ontwikkeling uit toerisme.

De andere perspectieven ontlopen elkaar niet veel, maar verschillen naar gelang het criterium. De een is niet beter of slechter dan de ander maar het karakter ervan verschilt. Het ene perspectief biedt bijvoorbeeld betere kansen voor toerisme als economische drager en een ander perspectief garandeert juist een betere bereikbaarheid van recreatieve voorzieningen.

3.14 Zorg, welzijn en voorzieningen

Voorzieningenniveau

De provincie zet in op leefbaarheid in dorpen en steden, stimuleren van combinaties in wonen, welzijn en zorg. Ze wil daarnaast een bijdrage leveren aan de totstandkoming van (top-) sportlocaties, de aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt en het tegengaan van segregatie.

Beoordeeld is de mate waarin de perspectieven voldoende en bereikbare voorzieningen bieden aan alle bewoners van Noord-Holland. Daarbij gaat het om zorgvoorzieningen, winkels, sportvoorzieningen, bibliotheken, onderwijs enz... (recreatieve voorzieningen zijn beoordeeld onder het thema Recreatie en toerisme)

Perspectief Werelds besteedt weinig specifieke aandacht aan voorzieningen op het gebied van voorzieningen. Doordat wordt ingezet op de ontwikkeling van de metropool kan ervan uit worden gegaan dat het voorzieningenniveau en de bereikbaarheid van de voorzieningen daar goed is. In de rest van de provincie zal zonder specifieke sturing het voorzieningenniveau in dorpen slecht zijn. Dit perspectief scoort daarom het minst goed (4).

Ook perspectief Sterk Merk is gericht op de metropool. Er wordt meer aan marktinitiatieven overgelaten dan in Werelds, maar de provincie stimuleert alleen metropoolgerichte en grootschalige ontwikkelingen. Het voorzieningenniveau en de bereikbaarheid van voorzieningen zal in de metropool goed zijn. Dorpen onder de rook van de metropool kunnen zich ook goed ontwikkelen en ook het voorzieningenniveau in de topwoonmilieus buiten de metropool zal goed zijn. Het voorzieningenniveau in de dorpen daarbuiten zal echter te wensen overlaten. Dorpen zijn aangewezen op verder weg gelegen geclusterde voorzieningen. Omdat in dit perspectief het voorzieningen niveau buiten de metropool wat beter is scoort dit perspectief als derde (3).

In Duurzaam DNA worden voorzieningen op regionale schaal ingericht. De provincie zorgt voor een basispakket sportvoorzieningen, er is voldoende onderwijs in elke regio en de provincie stuurt op een goede spreiding van het aanbod op het gebied van zorg en welzijn, geclusterd in regionale subcentra. Kwalitatief goede voorzieningen op niet al te grote afstand van gebruikers is dus gewaarborgd.

In perspectief Totaal Lokaal is er grote verscheidenheid van kleinschalige voorzieningen op maat in gemeenten. Het gaat om sportverenigingen, zorg en welzijnsaanbod, dorpswinkel. Er komen zoveel mogelijk soorten onderwijsvoorzieningen op lokale schaal. De voorzieningen zijn door de kleinschaligheid en spreiding goed bereikbaar voor haar gebruikers. Doordat ontwikkelingen worden overgelaten aan lokale partijen is wel moeilijk in te schatten welke voorzieningen waar tot stand komen. Omdat het voorzieningenniveau niet bij voorbaat gegarandeerd is, scoort Totaal Lokaal gelijk aan Duurzaam DNA (beide 1).

Thema Zorg, welzijn en voorzieningen	Ranking perspectieven			
	Werelds	Sterk Merk	Duurzaam DNA	Totaal Lokaal
Voorzieningenniveau	4	3	1	1

Aanknopingspunten voor de structuurvisie

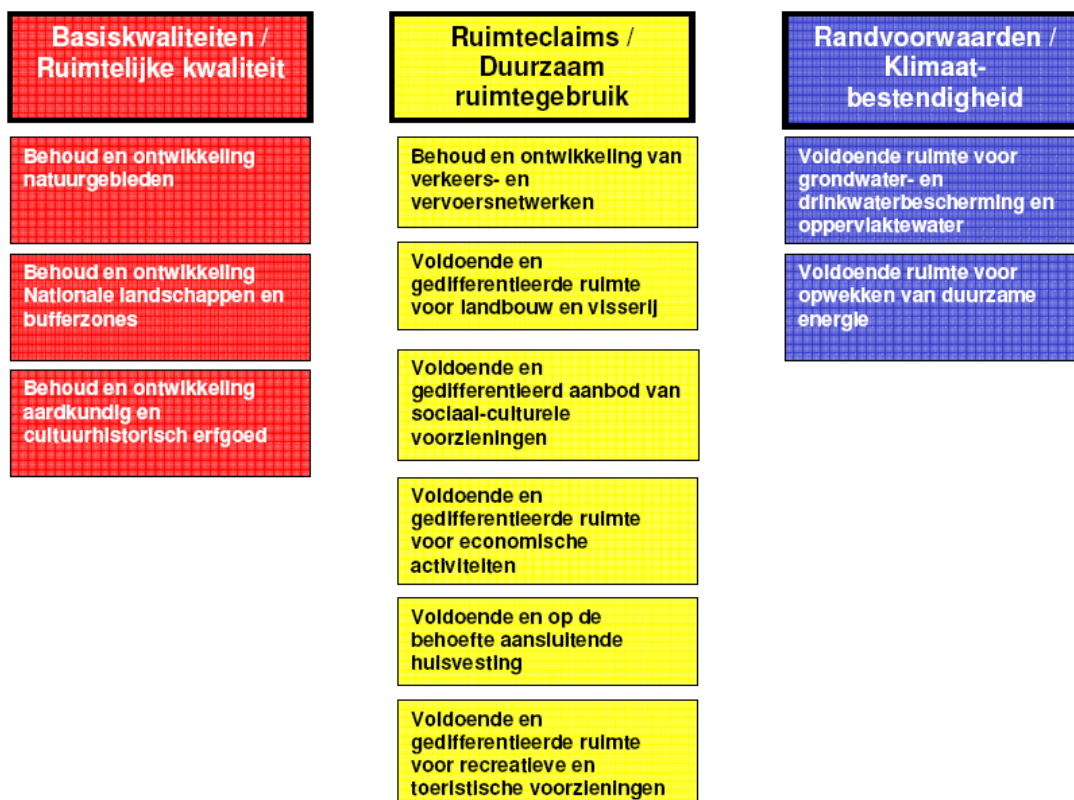
Voor een structuurvisie met een goed voorzieningenniveau is specifieke aandacht nodig voor spreiding van voorzieningen over de provincie. Bij metropoolontwikkeling verdient het voorzieningenniveau in de rest van de provincie (met name in de dorpen) de aandacht.

4 TOETSING AAN BELANGEN

4.1 Methode

De Wet ruimtelijke ordening verplicht overheden om bij het opstellen van structuurvisies aan te geven wat hun belangen zijn en welke instrumenten zij inzetten om deze te realiseren. Als start voor het opstellen van de structuurvisie voor Noord-Holland heeft GS het document Provinciale Belangen vastgesteld, waarin deze belangen zijn geformuleerd.

Er onderscheid gemaakt in drie overkoepelende belangen, met daaraan verbonden 11 vakinhoudelijke belangen.

Deze belangen zijn tot stand gekomen vanuit maatschappelijke problemen en opgaven en provinciale ruimtelijke opgaven. Deze relaties zijn weergegeven in een tabel in het document Provinciale belangen en geven in wezen weer wat verstaan wordt onder de belangen.

Getoetst is aan de mate waarin de perspectieven tegemoet komen aan de overkoepelende belangen. Hiervoor is per overkoepelend belang een totaalbeschouwing gegeven van hoe de perspectieven tegemoet komen aan de vakinhoudelijke belangen die onder elk overkoepelend belang vallen. De thematische beoordeling is daarvoor de basis.

Evenwicht tussen people-planet-profit is een maatschappelijke opgave die naar voren komt bij het overkoepelende belang Duurzaam Ruimtegebruik. Beoordeeld is daarom ook in hoeverre in de perspectieven een balans is tussen people-planet en profit.

4.2 Overkoepelend belang: Ruimtelijke kwaliteit

Een van de vakinhoudelijke belangen die vallen onder ruimtelijke kwaliteit is behoud en ontwikkeling van natuurgebieden. In Noord-Holland liggen 18 gebieden die deel uit maken van het zogenaamde Natura 2000-netwerk. Deze gebieden zijn beschermd op basis van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn en zijn opgenomen in de Nederlandse Natuurbeschermingswet. De ruimtelijke ontwikkelingen die in de perspectieven zijn aangegeven kunnen een negatieve invloed hebben op deze gebieden buiten de Natura 2000-gebieden.

Uitgangspunt voor de structuurvisie is dat in 2040 de Ecologische Hoofdstructuur gerealiseerd zal zijn. In alle perspectieven is de EHS dus in principe gewaarborgd. Er zijn echter wel verschillen in het instrumentarium dat wordt ingezet om de EHS te realiseren, het tempo waarmee het gebeurt en de kwaliteit en de robuustheid van de EHS.

Onder ruimtelijke kwaliteit schaaft de provincie ook landschap en cultuurhistorie: zij streeft behoud en ontwikkeling van landschappen en cultuurhistorisch erfgoed na. Voorts hoort tot het provinciaal belang de realisering van bufferzones en nationale landschappen.

Werelds

In Werelds is een duidelijke keuze gemaakt voor internationaal toonaangevende landschappen. De Beemster, de Stelling van Amsterdam en de metropolitane landschappen worden met gebiedsontwikkelingsprojecten opgepakt. Landschap en cultuurhistorie vormen dus belangrijke onderdelen van dit perspectief, echter alleen gericht op de metropool. In dat kader krijgen bufferzones volop aandacht. Aan het landschap in de rest van de provincie wordt echter vrijwel geen aandacht besteed. Nationale landschappen krijgen prioriteit voorzover gelegen binnen de metropolitane sfeer.

Werelds brengt verreweg de meeste risico's met zich mee om significante negatieve effecten in Natura 2000-gebieden te veroorzaken. De grootschalige ontwikkeling van de metropool is daar debet aan, maar ook de windmolenparken in de Wieringermeer en de Noordzee, Schiphol in zee, grootschalige landbouw en (recreatieve) topwoonmilieus.

Daar staat tegenover dat door provinciale sturing en investering dit perspectief een kwalitatief goede Ecologische Hoofdstructuur zal ontwikkelen die, in tegenstelling tot de benadering ten aanzien van het landschap, wel provinciedekkend is.

Sterk Merk

Sterk Merk zet in op projectmatig ontwikkelde landschappen. Bufferzones zijn daarvan een onderdeel. De provincie geeft aan wat de belangrijke structuren en elementen van landschapsontwikkeling zijn. Er wordt zo wel een conceptueel kader voor ruimtelijke kwaliteit ontwikkeld, maar marktwerking is bepalend voor de keuze wat waar gebeurt. Daarom is het de vraag in hoeverre behoud en ontwikkeling van Nationale Landschappen in dit perspectief gestalte kan krijgen.

Ook Sterk Merk veroorzaakt aanzienlijke risico's voor het Natura 2000-netwerk, hoewel in minder mate als in Werelds. Grootschalige stedelijke gebieden, infrastructuur, havens en windmolenclusters zijn hier onder andere de oorzaak van. Er zijn echter ook ontwikkelingen die kansen bieden voor Natura 2000, zoals het Wieringerrandmeer en gekoppelde natuur/waterprojecten. De kwaliteit van de EHS als netwerk komt door het achterwege blijven van provinciale sturing onder druk te staan.

Duurzaam DNA is het beste voor landschap en cultuurhistorie. Het huidige landschap en cultuurhistorie vormen de dragers van dit perspectief: regionale identiteit en leesbaarheid van de ontstaansgeschiedenis van het landschap nemen een centrale positie in. Zorg voor Nationale landschappen is dit perspectief vanzelfsprekend. Bewuste transformatie van landschappen naar bufferzones in stedelijke gebieden ligt echter minder voor de hand. Duurzaam DNA heeft met haar provinciedekkende versterking van de

verschillende landschappen – gekoppeld met natuurdoelen – en zware inzet op de EHS ook de beste mogelijkheden voor een provinciedekkend natuurnetwerk met goede onderlinge verbindingen. Bovendien wordt zwaar ingezet op weidevogelgebieden buiten de EHS.

Wel veroorzaakt Duurzaam DNA aanzienlijke risico's voor het Natura 2000- netwerk, hoewel in minder mate als in Werelds. Recreatieve hotpots, infrastructuurmaatregelen, windmolens (lijnen) en economische versterking van badplaatsen zijn hier onder andere de oorzaak van.

Totaal Lokaal

Totaal Lokaal zet in op een mozaïeklandschap. Aandacht voor landschap en cultuurhistorie is er wel degelijk, maar dient het minst van alle perspectieven het provinciaal belang op dit punt. De provincie heeft als haar belang benoemd om versnippering tegen te gaan en op bovenlokaal niveau landschappelijke structuren en landschappelijke identiteit te behouden en te verbeteren. Een samenhangend beleid en programma voor Nationale landschappen ligt in dit perspectief minder voor de hand, evenmin als een (gemeente)grensoverschrijdende planning van bufferzones.

Ook de ontwikkeling van natuur is door de lokale aanpak relatief versnipperd. Er is weliswaar overal ruimte voor natuur, maar er ontstaat geen samenhangend, robuust netwerk. De natuur is daarom kwetsbaar.

Totaal Lokaal levert door de kleinschalige ruimtelijk ontwikkelingen wel de minste risico's op voor significante negatieve effecten op Natura 2000-gebieden. Voornamelijk de duinen zijn vanwege het grote aantal kleinschalige ontwikkelingen langs de randen kwetsbaar in dit perspectief.

Conclusie

Om aan de provinciale belangen op het gebied van natuur en landschap tegemoet te komen kan dus het beste het landschap en de cultuurhistorie als sturend element worden ingezet voor de ontwikkeling van de provincie met daaraan gekoppelde natuurdoelen en inzet op ontwikkeling van een provinciedekkende Ecologische Hoofdstructuur. Grootschalige ontwikkelingen, aangestuurd door de provincie of met door provincie gestelde randvoorwaarden, op het gebied van natuur en landschap zijn gunstig. De keerzijde daarvan is dat dit in de perspectieven ook gepaard gaat met grootschalige ontwikkelingen op het gebied van landschap, recreatie/toerisme en wonen en werken. Deze ontwikkelingen veroorzaken mogelijke significant negatieve effecten op Natura 2000-gebieden.

4.3 Overkoepelend belang: Ruimteclaims/ Duurzaam ruimtegebruik

Onder dit overkoepelend belang vallen 6 vakinhoudelijke belangen (zie bovenstaand figuur). In het onderstaande is aangegeven welke thema's voor deze beoordeling relevant zijn:

- Bereikbaarheid
- Economie en werken
- Landbouw
- Wonen
- Recreatie en toerisme
- Zorg, welzijn en voorzieningen

Werelds

In Werelds is de 'gestuurde' metropool en daarmee de geconcentreerde ruimtelijke ontwikkeling bepalend. Dit zorgt binnen de metropool voor schaalvoordelen, op het niveau van werk, bereikbaarheid (OV-ontwikkeling en andere vervoersnetwerken) en een verscheidenheid aan wonen en voorzieningen. Bovendien is daar sprake van een hoge kwaliteit van de ruimte met ontwikkeling van topwoon- en werkmilieus. Buiten de metropolitane regio is er ruim voldoende ruimte voor landbouw en visserij, recreatie en toerisme.

Echter de belangen met betrekking tot vervoersnetwerken, economische activiteiten, huisvesting en sociaal-culturele voorzieningen worden buiten de metropool in beperkte mate uitgewerkt. Dat komt omdat er binnen de provincie sterke regionale verschillen zijn in ruimtelijke ontwikkeling.

Sterk Merk

In Sterk Merk is de provincie voorwaardenscheppend ten aanzien van de ontwikkeling van de metropool. Ruimtelijk gezien levert dit een minder geconcentreerde en meer collage-achtige configuratie op. De strategie is vergelijkbaar met die in perspectief Werelds, maar de uitwerking ervan ligt bij andere (markt-) partijen. Er zal daarom minder sturing vanuit de provincie zijn op ruimteclaims. Dit zorgt ervoor dat het onzekerder is dan bij het wereldse perspectief in hoeverre aan de belangen zullen worden tegemoet gekomen. Naar verwachting zal er voldoende uitwerking worden gegeven aan de provinciale belangen met betrekking wonen en economische activiteiten. Minder zeker is, hoe de belangen met betrekking tot sociaal-culturele voorzieningen en (met name openbaar) vervoersnetwerken in dit perspectief worden uitgewerkt. Naar verwachting zullen marktpartijen de belangen van landbouw, visserij en toeristische voorzieningen goed kunnen uitwerken. Mogelijk zal de uitwerking van recreatieve voorzieningen in de context van dit perspectief worden onderbelicht. Ruimtelijke verschillen in de uitwerking van belangen zullen kleiner zijn dan in perspectief Werelds.

Duurzaam DNA

Duurzaam DNA gaat uit van de regionale kracht, en het landschap als drager van het beeld. Er is proactieve sturing vanuit de provincie op ruimtelijke ontwikkeling. Deze sturing is meer regionaal gericht dan bij Werelds. De 'complete regio', die daarvan het resultaat is, zal naar verwachting in een brede uitwerking van de vakinhoudelijke belangen binnen dit cluster kunnen voorzien. Deze breedte is gelijk ook de zwakte van het perspectief, omdat specifieke potenties van de metropool minder worden benut ten gunste van regionaal sterke clusters. Het is echter niet goed te zeggen in hoeverre dit perspectief de belangen van voldoende economische ontwikkeling meer of minder uitwerkt dan de vorige perspectieven. In elk geval is het belang van voldoende ruimte voor landbouw en visserij in dit perspectief goed bediend. Er wordt hoog ingezet op OV en de koppeling van OV netwerken. Ontwikkeling van werk en woongebieden vindt zoveel mogelijk plaats binnen bestaand bebouwd gebied, waardoor er sprake is van duurzaam ruimtegebruik.

Totaal Lokaal

Totaal Lokaal biedt ruimte aan ruimteclaims vanuit lokaal initiatief. De provincie is ondersteunend en toetsend. Dit zorgt voor versnipperde invulling van ruimteclaims van wonen, werk en recreatie. In deze context zal het belang van de voorziening van vervoersnetwerken relatief weinig kunnen worden uitgewerkt. Daarnaast werkt dit perspectief het belang van voldoende ruimte voor landbouw op zich uit. In vergelijking met andere perspectieven blijven schaalvoordelen voor de sector echter achterwege doordat clustering afhankelijk is van lokale initiatieven en daardoor relatief achterblijft. Ook het belang van voldoende recreatieve voorzieningen zal vanwege de spreiding van de vraag naar verwachting relatief moeilijk kunnen worden uitgewerkt. Lokaal initiatief zal leiden tot een goede beschikbaarheid van basisvoorzieningen, maar een bij metropolitaan milieu passend voorzieningenniveau zal minder makkelijk tot stand komen in vergelijking met de perspectieven Werelds en Sterk merk. Door de verspreiding en versnippering van ruimtelijke ontwikkeling en daarmee het geringe schaalvoordeel van concentratie is het ruimtegebruik minder duurzaam. Voordeel van dit perspectief is dat voorzieningen, werk en recreatie, met daarbij de beperkte verbetering van lokale netwerken, bereikbaar zijn voor iedereen in de provincie. Omdat de capaciteit op belangrijke verbindingen niet verbetert, is deze bereikbaarheid echter niet altijd en overal gegarandeerd.

Conclusie

Belangrijke conclusie van de ruimteclaims is dat de verschillende elementen van die claims (wonen, economie en werken, voorzieningen) in elk perspectief sterk aan elkaar gekoppeld zijn. Grote ruimtelijke keuzes die per perspectief gemaakt worden hebben zo automatisch effect op bepaalde ruimteclaims. De keuze voor de ontwikkeling van een metropool en daarbij verdichte woon-, werk- en voorzieningengebieden in de metropool, gaat samen met minder ruimteclaims op dit gebied in de rest van Noord-Holland. Daarbij is de ontwikkeling van weg- en openbaarvervoer infrastructuur sterk gekoppeld aan de ruimtelijke keuzes gemaakt in de perspectieven. De sterke ontwikkeling van openbaar vervoer in Werelds bijvoorbeeld is alleen mogelijk door de dichte bebouwing in de metropool.

4.4 Overkoepelend belang: Klimaatbestendige provincie

Een klimaatbestendige provincie is een van de overkoepelende belangen. Adaptatie aan klimaatverandering en bescherming tegen overstroming en wateroverlast zijn de maatschappelijke opgaven die daaraan verbonden zijn.

Dat het klimaat verandert kan als zeker worden verondersteld en ook de richting waarin dat gebeurt is duidelijk. Het wordt warmer, de zeespiegel stijgt, er valt in de winter meer regen en de regen valt gedurende het hele jaar vaker in heftige buien. Onzeker is nog hoe ingrijpend de klimaatverandering exact gaat worden¹.

Op een hoog abstractieniveau kunnen de volgende effecten van klimaatverandering op de ruimtelijke inrichting van een gebied worden onderscheiden:

- meer wateroverlast
- meer watertekort
- hittestress in stedelijk gebied
- een beperkte veiligheid ten aanzien van overstromingen

Hoe groot deze gevolgen in een gebied zullen zijn is afhankelijk van een aantal factoren:

- 1) de robuustheid van de inrichting. Deze wordt bepaald door de omvang van het klimaatteffect en de gevoeligheid van de inrichting voor dat effect;
- 2) de tijdshorizon waarop de klimaatverandering leidt tot effecten (het kantelmoment);
- 3) het adaptatievermogen van de inrichting.

Onder een klimaatbestendige ruimtelijke inrichting van Noord-Holland wordt een inrichting verstaan die kan anticiperen op de (on-)zekere gevolgen van het veranderende klimaat. Dit is dus een andere definitie van klimaatbestendigheid dan de optelsom van de tweevakinhoudelijk belangen die onder dit overkoepelend belang vallen.

In het onderstaande wordt voor de 4 perspectieven beschreven hoe de onderscheidende basisgedachten achter de perspectieven (het assenstelsel) invloed kunnen hebben op de kans op een klimaatbestendige inrichting van de provincie.

Tevens worden voor verschillende functies randvoorwaarden voor een klimaatbestendige ruimtelijke inrichting genoemd die een rol kunnen spelen bij het opstellen van de definitieve structuurvisie.

Aangezien in alle perspectieven wordt uitgegaan van het realiseren van het veiligheidsniveau zoals dat door de Deltacommissie is voorgesteld, zijn de perspectieven hierop niet onderscheidend. Dit geldt wel ten aanzien van het omgaan met meer wateroverlast, meer watertekorten en hittestress in stedelijk gebied.

---

¹ Het KNMI heeft hiervoor 4 scenario's opgesteld die te samen 80% van de bandbreedte van de klimaatverandering afdekken. Afhankelijk van het scenario wordt de neerslag in de zomermaanden meer of juist veel minder.

Omdat de provincie het als haar opgave ziet om ruimte te bieden aan duurzame energie ten einde klimaatverandering te minimaliseren wordt aan energie apart aandacht besteed. Ook energie in relatie tot klimaatverandering is ruimer genomen: het gaat niet alleen om de mate waarin duurzame energie wordt opgewekt, maar ook om de mate waarin energie gebruikt (beperkt) wordt.

Wateroverlast / watertekort

Ten aanzien van het omgaan met een tekort en teveel aan water kan gesteld worden dat een ruimtelijke inrichting die goed is afgestemd op de ondergrond en de lokale waterbeschikbaarheid en waterkwaliteit over het algemeen als robuuster kan worden beschouwd dan een gebied waar die afstemming niet heeft plaatsgevonden. Een waterrijk natuurgebied op de hoogste plek in een gebied vraagt bijvoorbeeld om kunstmatige aanvoer van water, terwijl dat water via de bodem tegelijkertijd ook weer vanuit dat hogere gebied weglekt naar zijn lagere omgeving. Zo'n gebied is daardoor veel kwetsbaarder voor bijvoorbeeld een toename van de verdamping (vraagt meer wateraanvoer), dan een lager gelegen natuurgebied waar het beschikbare water vanzelf wel heen stroomt.

Duurzaam DNA blijkt het beste aan te sluiten bij de genoemde gedachtegang omdat deze de regionale omstandigheden als basisgedachte heeft. In Totaal Lokaal is dat in minder mate ook het geval. In de overige twee perspectieven is het minder waarschijnlijk dat de ruimtelijke inrichting goed aansluit bij de gebiedsspecifieke omstandigheden omdat daar een andere basisgedachte voor de ruimtelijke inrichten belangrijker zijn geweest.

Daarnaast speelt de sturingsfilosofie ook een belangrijke rol. Voor het klimaatbestendig inrichten van de gehele provincie is het gewenst dat er op bovenlokaal niveau afspraken worden gemaakt over de mogelijkheden voor de ontwikkeling van functies en de verdeling van het teveel aan water in de winter en het beperkter beschikbare water in de zomer. Indien dit achterwege blijft, is de kans groot dat er lokaal geschillen ontstaan over waar een overschot aan water heen moet en wie in de zomer welke hoeveelheid water krijgt aangeleverd.

Met het oog op de perspectieven kan de redenatie gevolgd worden, dat dit soort keuzes en afwegingen expliciet een overheidstaak zijn die niet aan de markt kan worden overgelaten. De perspectieven Werelds en Duurzaam DNA resulteren op dit punt waarschijnlijk dus in een klimaatbestendigere ruimtelijke inrichting dan de andere twee scenario's.

Daarbij dient wel opgemerkt te worden dat in Duurzaam DNA de waterbeschikbaarheid van IJsselmeerwater in de zomer minder is dan in de andere perspectieven omdat het waterpeil daar maar beperkt stijgt en niet 1,5 meter zoals dat in de andere perspectieven gebeurt. Dit zal sterk remmend werken op de ontwikkelingsmogelijkheden voor alle waterafhankelijke functies in geheel Noord-Holland.

➔ Overall kan dus gesteld worden dat in Duurzaam DNA de kans het grootst is dat de ruimtelijke inrichting die beoogd wordt met de structuurvisie klimaatbestendig wordt. In dit perspectief is er een duidelijke afstemming van de ruimtelijke inrichting met de gebiedsspecifieke omstandigheden waarbij de overheid de mogelijkheid heeft hiervoor de juiste afwegingen te maken en kaders te stellen.

Werelds kent ook een duidelijke sturende overheid maar heeft een veel minder sterke aansluiting van functie op de gebiedsspecifieke omstandigheden. Door een uitgekiende invulling van de verschillende functies (drijvend wonen, waterberging in de bodem van stedelijk gebied, zilte of minder waterafhankelijke landbouw, zilte of juist drogere natuur) kan de klimaatbestendigheid nog enigszins worden bereikt.

In Totaal Lokaal is er nog wel sprake van een afstemming van de inrichting op de gebiedsspecifieke omstandigheden maar is de kans groot dat dit onvoldoende gebeurt door het gebrek aan bovenlokale sturing.

In Sterk Merk is de kans op een klimaatbestendige inrichting uitermate klein, doordat zowel gebiedsspecifieke omstandigheden geen rol spelen in de locatiekeuze voor functies en een sterke bovenlokale overheidssturing ontbreekt.

Hittestress in stedelijk gebied

Het is aangetoond dat hittestress vooral bij ouderen, personen met luchtwegaandoeningen en hart- en vaatziekten tot verslechtering van de gezondheid veroorzaakt. Zo overlijden tijdens hittegolven significant meer mensen.

Door de stijging van de gemiddelde temperatuur neemt vooral in de warme zomermaanden de temperatuur in stedelijk gebied meer toe dan in het landelijk gebied. Dit wordt veroorzaakt door het opwarmen van de gebouwen en het asfalt gedurende de dag en het beperkte afkoelende effect van de wind. Op dit moment resulteert dit bijvoorbeeld in Londen al in een verschil van de nachttemperatuur van 6 graden tussen het centrum en de rand van de stad. Hoe intensiever en omvangrijker de stedelijke bebouwing hoe sterker dit effect zal optreden.

In Totaal Lokaal is de bebouwing zeer extensief waardoor deze goed scoort op dit thema. Werelds scoort daarentegen het laagst door de zeer omvangrijke intensieve bebouwing. Sterk Merk en Duurzaam DNA zitten daar tussen in, waarbij perspectief Sterk Merk nog net iets slechter scoort doordat hier meer intensief stedelijk gebied aanwezig is dan in Duurzaam DNA.

Ruimte voor duurzame energie en energiebeperking

De provincie ziet het als haar opgave om ruimte te bieden aan duurzame energie ten einde klimaatverandering te minimaliseren. Dit kan daarnaast ook door te zorgen voor een zo laag mogelijk energieverbruik. De energievraag wordt beïnvloed worden volumeontwikkelingen (bijvoorbeeld minder vliegbewegingen) en door verbetering van de efficiency van het energiegebruik (bijvoorbeeld lager energiegebruik woningen).

De perspectieven laten een wisselend beeld zien.

Sterk Merk biedt het breedste palet aan duurzame bronnen en gebruik van kernenergie: restwarmteleveranciers, windmolenclusters, geothermie en biomassa, osmose en waterkrachtcentrales. Waar het gaat om energieverbruik neemt het een middenpositie in.

Ook Werelds scoort goed met een windmolenpark in de Wieringermeer, een windmolencluster in zee, warmtenetten bij agriclusters, biovergistingsinstallaties bij agrocentra, restwarmteleveranciers bij de haven en bij de agripoort. Voor continuïteit van de stroomvoorziening blijft echter een groot aandeel fossiele opwekking noodzakelijk. Werelds is het meest energie-efficiënt, maar op de meeste terreinen zal ook volumegroei plaatsvinden.

In Duurzaam DNA worden ook verschillende duurzame bronnen ingezet, maar volledig CO₂-vrije opwekking zal ook op langere termijn niet realiseerbaar zijn. Waar het gaat om energieverbruik neemt het een middenpositie in.

Totaal Lokaal voorziet alleen in kleinschalige duurzame energievoorzieningen. Totaal Lokaal ontwikkelt zich het meest energie-inefficiënt, maar op enkele aspecten volumereductie zien.

Conclusie

Waar het gaat om klimaatbestendigheid, afgelezen aan hoe wordt opgegaan met wateroverlast en watertekort, aan hittebestendigheid en aan hoe wordt omgegaan met duurzame energieopwekking en energieverbruik komt niet een eenduidig beeld naar voren.

4.5 Evenwicht tussen people-planet-profit

Evenwicht tussen people-planet-profit is een maatschappelijke opgave die naar voren komt bij het overkoepelende belang Duurzaam Ruimtegebruik.

Beoordeeld wordt in hoeverre in de perspectieven een balans is tussen

- people (Beoordeling op de thema's Bereikbaarheid, Leefomgeving, Wonen, Recreatie, Zorg, welzijn en voorzieningen)
- planet (beoordeling op de thema's Bodem, Water, Natuur, Landschap, Klimaat en energie) en
- profit (beoordeling op de thema's Economie en werken, Landbouw, Toerisme).

Oftewel, of een gunstige score op het één een gunstige score op het andere uitsluit of belemmert.

4.5.1 People, planet en profit in de perspectieven

Werelds

Planet

Werelds richt zich op globalisering (wat zich uit in sterke metropoolontwikkeling) en provinciale sturing.

Door investering en provinciale sturing biedt dit perspectief een kwalitatief goede Ecologische Hoofdstructuur. De provinciale sturing biedt de beste garanties voor voldoende waterberging, het vinden van gebiedseigen oplossingen voor waterkwaliteit en biedt kansen voor de kwaliteit van grondwaterbeschermingsgebieden, boven perspectieven waarin geen sturing is. Ook voor het klimaatbestendig inrichten van de gehele provincie is het gewenst dat er op bovenlokaal niveau afspraken worden gemaakt over de mogelijkheden voor de ontwikkeling van functies en de verdeling van het teveel aan water in de winter en het beperkter beschikbare water in de zomer.

Onder de beoordeling van het overkoepelende belang Ruimtelijke kwaliteit is al geconcludeerd dat landschap en cultuurhistorie belangrijke onderdelen vormen van dit perspectief, waardoor het op deze thema's goed scoort. De aandacht voor landschap en cultuurhistorie richt zich evenwel voornamelijk op de metropool. Deze voor planet gunstig aanpak is dus niet in alle opzichten provinciedekkend.

Ook nadelig voor planet is dat Werelds verreweg de meeste risico's met zich mee brengt om significante negatieve effecten in Natura 2000-gebieden te veroorzaken.

People

Werelds in geheel gericht op de ontwikkeling van de metropool. Daarin is veel aandacht voor een aantrekkelijk woonklimaat en diversiteit in woonmilieus. Het metropolitane landschap wordt aantrekkelijk gemaakt voor recreatie van de bewoners. Er is goed openbaar vervoer en het leefklimaat in de steden is goed doordat milieubelastende industrie buiten de steden ligt, er sterk wordt ingezet op openbaar vervoer en vrachtwagens uit de binnensteden worden geweerd. Door de schaal van de ontwikkelingen zijn er goede en bereikbare voorzieningen.

Nadeel hiervan is dat people in het noorden van de provincie vrijwel geen aandacht heeft. Veel milieuoverlast zal niet optreden, maar er is die regio geen aandacht voor voorzieningen, woonmilieus, bereikbaarheid of recreatie.

Profit

Werelds biedt met hoogwaardige grootstedelijke werkmilieus die de gehele provincie het beste aanbod aan werklocaties. Met weinig nieuwe bedrijventerreinen en veel herstructurering sluit het het beste aan bij het provinciale beleid op dit gebied. Het benut de economische potenties van water het beste en zet het meeste in op de kenniseconomie. Ook inkomsten uit toerisme biedt goed kansen.

Er is ruimte voor grootschalige landbouw met veel areaal, ruimte voor vitale agroclusters en kansen voor de ontwikkeling van nieuwe sectoren.

Sterk Merk

Planet

Sterk Merk zet in op globalisering (metropoolontwikkeling) en het minder sturen door de provincie.

Sterk merk scoort minder goed op planet. Er zijn een aantal gunstige ontwikkelingen, zoals inzet op projectmatig ontwikkelde landschappen, grootschalige waterprojecten en marktinitiatieven en regionale initiatieven voor natuurontwikkeling (EHS). Echter de voor planet kansrijke elementen als regionale, gebiedseigen aanpak en provinciale sturing (zie onder Werelds en Duurzaam DNA) ontbreken. Marktwerking en lokale initiatieven bepalen in hoge mate wat er uiteindelijk gebeurt en de kwaliteit komt onder druk te staan. Bovendien veroorzaakt Sterk Merk aanzienlijke risico's voor het Natura 2000-netwerk.

People

Er is goede aandacht voor woonmilieus en bereikbaarheid van de metropool Het voorzieningenniveau (recreatie, onderwijs, zorg, winkels etc) zal in de metropool en daaromheen goed zijn.

Een aantal economische ontwikkelingen zijn niet goed voor de leefbaarheid in de omgeving daarvan. Schiphol wordt op de huidige locatie uitgebreid en er komt een nieuwe regionale luchthaven bij Lelystad. Er worden een aantal grote (weg)infrastructurele maatregelen genomen en er wordt een kerncentrale gevestigd op Noorder-Haaks. Ook het voorzieningenniveau en het woningaanbod buiten de metropool zal echter te wensen overlaten.

Profit

Op het gebied van profit worden ontwikkelingen meer dan in Werelds overgelaten aan marktwerking. Aangenomen kan worden dat dit goede werkmilieus oplevert, economische potenties goed worden benut (vanuit water, toerisme, landbouw, kenniseconomie).

Duurzaam DNA

Planet

Ten aanzien van planet is Duurzaam DNA het beste perspectief. Dit perspectief zet in op regionalisering en sturing door de provincie. Dit zijn elementen aan de hand waarvan het beste de belangen ten aanzien van de planet kunnen worden geborgd. De regionale identiteit en ontstaansgeschiedenis vormen de dragers van dit perspectief. Daarmee zijn de belangen op het gebied van landschap en cultuurhistorie goed geborgd. Doordat ook natuurdoelen worden gekoppeld aan de versterking van de verschillende landschappen scoort dit perspectief goed op natuur. Aansluiten op de ontstaansgeschiedenis en landschapstypen impliceert tevens dat bij de ontwikkeling van Noord-Holland het beste rekening wordt gehouden met de geschiktheid van de ondergrond bij ruimtelijke ingrepen. Door gebiedseigen oplossingen te zoeken zal de beste waterkwaliteit bereikt worden. Een ruimtelijke inrichting die goed is afgestemd op de ondergrond en de lokale waterbeschikbaarheid en waterkwaliteit is ook het meest robuust ten aanzien van klimaatveranderingen.

De provinciale sturing is belangrijk voor het garanderen van een samenhangend kwalitatief goede robuuste EHS, het beschermen van weidevogels, voldoende waterberging en een klimaatbestendige inrichting van de provincie (zie ook onder Werelds).

Wel veroorzaakt Duurzaam DNA aanzienlijke risico's voor het Natura 2000- netwerk.

People

De leefbaarheid is goed, daar is gekozen voor clustering van milieubelastende bedrijvigheid (waardoor milieuoverlast beter beheerst kan worden) en investering in openbaar vervoer in de gehele provincie. Er wordt op regionaal niveau voorzien in een passend aanbod voor wonen, recreatie, openbaar vervoer en voorzieningen. Daarmee worden alle bewoners van de provincie bediend.

Profit

Op het gebied van profit is Duurzaam DNA minder gunstig dan Sterk Merk of Werelds, maar beter dan Totaal Lokaal. Er wordt gestuurd op de ontwikkeling van economie en landbouw op regionaal niveau, wat minder gunstig is dan de ontwikkeling van de metropool, maar gunstiger dan lokale ontwikkeling. Aanbod van kwalitatief goede werkmilieus kan alleen behaald worden door herstructurering. Er wordt niet sterk ingezet op kenniseconomie of het benutten van economische potenties van water of toerisme. De provincie stuurt op sterke regionale agrarische clusters, nieuwe sectoren worden niet gestimuleerd.

Totaal Lokaal*Planet*

Ook Totaal Lokaal bevat gunstige elementen voor planet. Er is aandacht voor landschap en cultuurhistorie, er is veel geld beschikbaar voor de EHS en de ecologische verbindingen en er is aandacht voor weidevogelgebieden en kleinschalig waterbeheer. Dit heeft enige voordelen omdat alles op lokaal niveau goed op elkaar afgestemd kan worden. Echter, doordat alles is gericht op lokaal niveau en initiatieven door lokale partijen en de markt leidt deze aanpak tot een versnipperd landschap waarin samenhang in landschap, natuur en water ontbreekt. Het bovenlokaal belang dat de provincie voor zichzelf heeft gedefinieerd wordt daarmee niet gediend.

Een pluspunt is dat Totaal Lokaal door de kleinschalige ruimtelijk ontwikkelingen wel de minste risico's oplevert op significante negatieve effecten op Natura 2000-gebieden. Bovendien is het perspectief door het ontbreken van grootschalige stedelijke gebieden beter hittebestendig.

People

Het beeld voor Totaal Lokaal wat betreft people is verdeeld. Er wordt in dit perspectief het minst in (regionaal en internationaal) OV voorzien. De verspreide industrie brengt de milieubelasting dicht bij woonbebouwing. Het woningaanbod is niet zo divers. Stedelijke wonen niet echt van de grond. Door de geringe sturing van de provincie lopen sommige regio's leeg en is de verdeeldheid in kwaliteit op lokaal niveau groot. Diversiteit en keuze in het woonaanbod is er alleen voor mensen met voldoende kapitaal.

Voordelen van dit perspectief zijn dat er op lokaal niveau aandacht voor de behoeften van de eigen bewoners. Er zal meer aanbod van woningen zijn voor lagere inkomens en meer kansen voor Particulier Opdrachtgeverschap. Er is aanbod van lokale recreatiemogelijkheden die over het algemeen goed bereikbaar zijn. Er is grote verscheidenheid van kleinschalige voorzieningen op maat die door de kleinschaligheid en spreiding goed bereikbaar zijn voor haar gebruikers. Doordat ontwikkelingen worden overgelaten aan lokale partijen is wel moeilijk in te schatten welke voorzieningen waar tot stand komen.

Profit

Op het gebied van profit scoort dit perspectief het minst goed. Het aanbod van werkmilieus zal niet goed aansluiten op de vraag, omdat het versnipperd is en de provincies niet sturen op kwalitatieve ontwikkeling. De door de provincie beoogde herstructurering moet vanuit de markt komen en zal minder grootschalig zijn. Doordat initiatieven kleinschalig en lokaal zijn komen grote economische ontwikkelingen niet goed van de grond.

Ook de landbouw is versnipperd. De door de provincie kansrijk geachte schaalvergroting, samenhangende landbouwstructuur en vorming van agroclusters en nieuwe sectoren komen door het lokale schaalniveau en gebrek aan sturing niet van de grond.

4.5.2 Evenwicht binnen de perspectieven

Op het gebied van profit over de provincie als geheel beschouwd is Werelds een heel goed perspectief. Door de sturing vanuit de provincie kunnen bovenlokale belangen voor planet ook goed worden bediend. Er ook veel aandacht voor people binnen de metropool. Zo bekeken is dit een redelijk evenwichtig perspectief.

Belangrijk nadeel is dat alle aandacht is gericht op de metropool. De mens en het landschap daarbuiten krijgen nauwelijks aandacht en behalve vanuit de landbouw en energieopwekking is er vanuit economisch opzicht buiten de metropool weinig.

Door de marktwerking zal het profit-deel zich in Sterk Merk goed ontwikkelen. Planet en people zullen door de grootschalige economische ontwikkeling en gebrek aan sturing echter onder druk komen te staan. People binnen de metropool wordt nog goed bediend als het gaat om voorzieningen en woningaanbod, maar daarbuiten niet. Bovendien is er weinig aandacht voor de leefbaarheid in de metropool

Doordat zowel op alle thema's regionaal wordt gestuurd biedt Duurzaam DNA het beste evenwicht tussen people, planet en profit.

Totaal Lokaal heeft gunstige elementen voor zowel people als planet. Doordat alles lokaal wordt ingestoken kunnen people en planet zich op dat lokale niveau in evenwicht houden, hoewel echt goede kansen voor zowel people als planet niet worden benut. Kansen voor economische ontwikkeling en landbouw in Noord-Holland komen nauwelijks van de grond.

Door de regionale benadering op alle thema's zijn in Duurzaam DNA people planet en profit dus het meest met elkaar in evenwicht

5 COLOFON

Opdrachtgever	: Provincie Noord Holland
Project	: PlanMER Structuurvisie Noord-Holland
Dossier	: C2792.01-001
Omvang rapport	: 49 pagina's
Auteur	: Leonie Dekker
Bijdrage	: Jan Bakker, Arjen van der Linde, Remko Rosenboom, Marije Poel
Projectleider	: Leonie Dekker
Projectmanager	: Hester Faber
Datum	: 4 februari 2009
Naam/Paraaf	:

DHV B.V.

Ruimte en Mobiliteit

Korte Hogendijk 4

1506 MA Zaandam

Postbus 2081

1500 GB Zaandam

T (075) 653 03 50

F (075) 653 03 99

E info@dhv.com

www.dhv.nl

BIJLAGE 1   SAMENSTELLING/AANWEZIGEN BIJ DE WERKSESSIES

Werkessie 1 Opstellen Toetsingskader

Datum: 13 januari 2009, 9.30 h – 12.30 h

Aanwezig:

Provincie Noord-Holland: Reinoud Bakker
Anne Konst
Daphne Rigter
Joline Santen
Bram Schout
Harry Steenbergen
Paco Weekenstroo

DHV: Jan Bakker
Leonie Dekker
Arjen van der Linde
Marije Poel
Remko Rosenboom
Marijke Ruitenbeek
Herman Timmermans

Werkessie 2 Toetsing

Datum: 19 januari 2009, 9.30 h -15.30 h

Aanwezig:

Provincie Noord-Holland: Guus van den Bosch
Karla Buiskool
Dries van der Eerden
Marc Hanou
Anne Konst
Daphne Rigter
Robert Sabee
Joline Santen
Bram Schout
Harry Steenbergen

DHV: Jan Bakker
Leonie Dekker
Arjen van der Linde
Marije Poel
Remko Rosenboom
Marijke Ruitenbeek
Johan Moolenaar